

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут культури і мистецтв
Кафедра хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання

Аполлонова Діана Олександрівна

**РОЗВИТОК ВОКАЛЬНО-ІНТОНАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЕСТРАДНИХ
СПІВАКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

_____ О.О. Корякін,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач кафедри хорового диригування,
вокалу та методики музичного навчання

« ____ » _____ 2021 року

Виконавець

_____ Д.О. Аполлонова

« ____ » _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні основи розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі професійної підготовки	7
1.1. Вокально-інтонаційна культура як складова музичної культури особистості (історичний аспект)	7
1.2. Структурно-змістовна характеристика вокально-інтонаційної культури естрадних співаків	12
1.3. Робота над музичним образом як засіб розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків	18
Висновки до розділу 1	29
Розділ 2. Експериментальне дослідження розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі професійної підготовки	31
2.1. Аналіз стану вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у ЗВО	31
2.2. Методика розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі професійної підготовки	40
2.3. Дослідно-експериментальна робота з розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі професійної підготовки	51
Висновки до розділу 2	58
Висновки	62
Список використаних джерел	67
Додаток	80

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток українського суспільства на новому етапі - етапі розбудови незалежності – зумовив актуалізацію проблем, взаємопов'язаних з духовною культурою особистості, передусім, тому, що саме її розвиток значною мірою впливає на формування нової Людини, яка характеризується високим рівнем освіти, моралі та вихованості, культури, здатності до самоосвіти, саморозвитку. Важливим компонентом духовної культури особистості здобувача вищої освіти можна вважати музичну культуру, вагомою складовою якої є вокально-інтонаційна культура. Розвиток вокально-інтонаційної культури дуже актуальний й значущий, оскільки дає змогу розвивати в здобувачів вищої освіти любов до співу, розуміння поетичного тексту пісні, передачі його голосом, сприяє розвитку кращих особистісних якостей і має велике значення на сучасному етапі модернізації освітнього процесу здобувачів вищої освіти.

Практичне значення вокально-інтонаційної культури особистості здобувача вищої освіти обумовлюється тим, що в умовах сучасності практично перестав існувати масовий спів, знизилася зацікавленість власним співом. У сучасної молоді зникає потреба в співі, у суспільстві пісні або безглуздими, або надто складними. У таких умовах проблема розвитку вокально-інтонаційної культури – це вагома складова формування особистості загалом, її духу, гуманістичних цінностей, національних музично-художніх ідеалів.

На розвиток вокально-інтонаційної культури здобувача вищої освіти впливає значна кількість різних чинників, серед яких родина, попередня освіта, заклад освіти, навколишнє середовище. Усі означені складові можуть впливати як на інтелектуальну сферу, так і на чуттєву, а також на музичні здібності.

Серед ефективних засобів розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти можна виокремити музичний образ, який інтегрує в собі загальнолюдські цінності, характеризується яскраво вираженою естетичною спрямованістю. Розвиток вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі роботи над музичним образом сприяє повнішому використан-

ню розумового, потребово-мотиваційного, емоційного, діяльнісного, творчого потенціалу здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увага до проблеми розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти вказує на постійну увагу як українських, так і закордонних вчених різних галузей знань до загальних питань формування культури особистості (В. Бутенко І. Зязюн, І Карпенко, Л. Коваль, В. Разумний, Г. Шевченко, Н. Миропольська та ін.); впливу музичного мистецтва на життєдіяльність людини (у філософському дискурсі – Платон, Аристотель, І. Кант, Ф. Ніцше, О. Лосєв та ін.; у педагогічному дискурсі – К. Ушинський, В. Сухомлинський, Д. Кабалевський, О. Рудницька та ін.; у психологічному дискурсі – Л. Виготський, Б. Теплов, В. Петрушин та ін.); роль музичної культури, музичного виховання здобувачів освіти (О. Апраксина, Н. Ветлугіна, А. Зиміна, М. Вовк, Л. Дмитрієва, Н. Гродзенська, Г. Падалка, Л. Хлебнікова; К. Далькроз, К. Орф, А. Танасова-Букова, Ц. Колєв, М. Руссель-Пауль; значення вокального виховання у розвитку особистості у методологічному, теоретичному і практичному дискурсах (М. Ділецький, М. Лисенко, К. Стеценко, Л. Горюнова, О. Ростовський, О. Радинова, Т. Овчинникова, Д. Огороднов; З. Кодай, Є. Седлачкова, Ф. Лисек та ін.).

Окремі складові проблеми розвитку вокально-інтонаційної культури особистості були предметом дисертаційних досліджень, присвячених особливостям розвитку музичних здібностей здобувачів освіти (Л. Дмитрієва, Н. Лабунець, І. Таран та ін.); формуванню творчих здібностей у процесі музично-ігрової діяльності (Н. Ветлугіна, А. Борисова, О. Хижна, М. Алейніков та ін.); вихованню емоційної культури засобами вокального музичного мистецтва (Л. Сбітнєва); впливу естетичного виховання на розвиток творчої активності здобувачів освіти (Д. Джола, А. Щербо, Н. Гурець, О. Зак та ін.).

На сучасному етапі теоретичні проблеми розвитку вокально-інтонаційної культури особистості у вокальній діяльності розглянуті як загальні властивості та здібності особистості у працях Є. Алмазова, Л. Абелян, Г. Струве, Г. Перештейльнас, В. Соколова, В. Попова, Т. Овчинникової та ін. Аналіз різноманітних

джерел, спостереження за освітнім процесом вказують швидше про пошуки дослідників та викладачів, ніж про існування в достатній мірі розробленої й обґрунтованої педагогічної системи розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі роботи над музичним образом. Актуальність сформульованої проблеми, протиріччя між значними потенційними можливостями музичного образу, як вагомого засобу розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти, та малоефективним використанням цих можливостей у освітньому процесі обумовили вибір теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки.

У відповідності до визначної мети дослідження були висунуті такі завдання:

- 1) визначити структурно-змістовну характеристику вокально-інтонаційної культури;
- 2) конкретизувати засоби розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти;
- 3) дослідити стан розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у ЗВО;
- 4) обґрунтувати та розробити методику виховання вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження: вокально-інтонаційна культура здобувачів вищої освіти.

Предмет дослідження: процес розвитку вокально-інтонаційної культури майбутніх естрадних співаків у процесі професійної підготовки.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні застосовується комплекс методів:

- 1) індукція, дедукція, порівняння, узагальнення;

- 2) аналіз наукових джерел;
- 3) узагальнення отриманих даних.

Наукова новизна одержаних результатів зосереджена у тому, що:

- 1) конкретизовано структурно-змістовну характеристика вокально-інтонаційної культури естрадних співаків;
- 2) узагальнено методичні засади виховання вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі професійної підготовки;
- 3) подальшого розвитку набули підходи до виховання вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані основні положення, висновки та рекомендації впровадження методики розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти в практику ЗВО зможуть забезпечити підвищення рівня вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки в умовах освітнього процесу.

Апробація результатів та публікації. Основні результати, положення та висновки дослідження доповідались на студентській науковій онлайн-конференції «Дні науки-2020» (22 жовтня 2020 року, м. Суми).

Результати дослідження висвітлювалися у наукових публікаціях автора:

1. Корякін О.О., Аполлонова Д.О. Розвиток вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки. *Мистецькі пошуки: збірник наукових праць*. Випуск 2 (14). Суми : ФОП Цьома С. П., 2021. С. 39–43.
2. Аполлонова Д.О. Розвиток вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі роботи над музичним образом. *Дні науки – 2020 : матеріали студентської наукової онлайн-конференції, 22 жовтня 2020 року, м. Суми*. Суми : ФОП Цьома С. П., 2020. С. 12–14.

Структура й обсяг магістерської роботи. Робота складається із вступу, першого та другого розділів, висновків, списку використаних джерел (170 од.) та додатку. Обсяг основного тексту становить 66 с., загальний обсяг – 95 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНО-ІНТОНАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЕСТРАДНИХ СПІВАКІВ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Вокально-інтонаційна культура як складова музичної культури особистості (історичний аспект)

У кожную історичну епоху в усіх педагогічних системах поряд із вихованням загальноприйнятих знань, умінь і навичок існувала музична культура, яка була складовою частиною виховання загальної культури людини, її духовної сутності.

Проблема розвитку музичної культури знайшла своє теоретичне віддзеркалення в педагогічних творах – Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо [68], Й. Песталоцці, П. Юркевича [168], К. Ушинського [147], Б. Яворського та ін. Так, Я. Коменський був одним із перших педагогів минулого, який звернув увагу на індивідуальність того, хто навчається: відстоював право особистості на розвиток усіх своїх можливостей. Погляди Я. Коменського на індивідуальність природи особистості знайшли своє втілення в ідеях Ж.-Ж. Руссо, який вважав, що на розвиток особистості впливають три чинники: природа, люди і суспільство, які забезпечують природний розвиток. Ж.-Ж. Руссо відзначав, що через врахування нахилів й потреб особистості, відбувається природне її виховання [68].

Суттєве значення для нашого дослідження мають погляди вітчизняних і зарубіжних діячів (Ж. Далькроз, М. Лисенко, Б. Яворський, О. Нікольський, М. Кашкін, К. Стеценко, Я. Степовий, О. Кошиць, П. Демуцький, К. Квітка та ін.) про виховну роль музики, зокрема співу, в житті людства.

Важливий внесок у теорію музичного виховання в Україні зробив теоретик та композитор XVII століття М. Ділецький, який визначив основні завдання вокального розвитку особистості, обґрунтував новий стиль

багатоголосного співу, висунув принципово нові загально естетичні погляди на вокальне мистецтво, стверджуючи його зв'язок з життям, з живим світом почуттів людини, що є основою музичної культури людства.

Провідний вчений К. Ушинський підкреслював: «Музика допомагає багатьом серцям злитися в одне серце великих почуттів» [147, с. 331]. Зміст і методи музичного виховання, його спрямованість зумовлені завданнями, що стоять перед суспільством: виховати інтерес і любов до високохудожньої музики у здобувачів освіти, збагатити їх знаннями законів музичного мистецтва, необхідними для його розуміння, сформувати смак та музичні здібності, прищепити вокально-інтонаційні навички і вміння, які дозволяють стати активними слухачами, умілими виконавцями, а в окремих випадках – творцями музики. К. Ушинський, оцінюючи роль музичного виховання, надавав велике значення хоровому співу в закладах освіти, і саме йому належить вираз, який може бути в сучасних умовах сформульований так: «заспіває заклад освіти – заспіває народ». Він вважав, що в пісні, особливо хоровій, є взагалі не тільки щось оживляюче і освіжаюче для людини, але і щось таке, що організує на працю, надихає дружніх співаків до спільної справи [147].

Розглянемо більш детально теоретичні підходи класиків музичної педагогіки до питань музичного виховання та його ролі у розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

Формування і розвиток особистості стає головною метою музично-виховної роботи, яка відображена в цілісних системах масового музичного виховання здобувачів освіти, створених Ж. Далькрозом, К. Орфом [134], З. Кодасем [67], Д. Кабалевським, а останній історичний період – О. Ростовським [128], Г. Падалкою, Л. Хлебніковою, О. Рудницькою [130] та ін.

Швейцарський педагог і композитор Ж. Далькроз створив систему музично-ритмічного виховання, мета якого полягає в пробудженні і розвитку природної емоційної чутливості особистості.

Педагоги-практики наголошують на значимості співу в хорі як способу музично-естетичного становлення та розвитку вокально-інтонаційної культури у

здобувачів освіти. У цьому плані ми відзначаємо досвід відомого угорського композитора, фольклориста, педагога і просвітителя З. Кодая, який був зацікавлений співом в хорі. Він відзначав, що голос людини – це прекрасний і доступний кожному музичний інструмент, а спів створює найбільш сприятливі умови для формування загальної музичної культури. Тільки спів може розвинути музичний слух, що є фундаментом музикальності і основою розвитку вокально-інтонаційних здібностей у здобувачів вищої освіти.

В історії вітчизняної теорії музичного виховання приділялась особлива увага проблемам хорового співу здобувачів освіти (К. Ушинський [147], Д. Кабалевський, Н. Ветлугіна [30] та інші). Автори акцентували увагу на важливість вокально-хорового навчання для розвитку музично-творчого потенціалу здобувачів освіти і вважали, що завданнями музичного виховання є надання допомоги особистості в творчому процесі.

Важливою для нашого дослідження є думка класиків педагогіки про взаємозв'язки всіх сторін виховання, зокрема, слухового і вокального. Конкретне педагогічне втілення ця ідея одержала в створеній Д. Кабалевським програмі музичного виховання. Розвиваючи думку З. Кодая про значення вокально-хорової діяльності для формування загальної музичної культури, Д. Кабалевський розглядав вокально-хорові заняття як засіб розвитку пізнавальних інтересів здобувачів освіти. Суттєвий внесок у розвиток музичного виховання здобувачів освіти в Україні зробив О. Ростовський [126]. Його програма базується на основі української національної культури та педагогічних ідей Д. Кабалевського. Для нашого дослідження дуже важливим є висновок О. Ростовського про те, що музичне виховання здобувачів освіти повинно ґрунтуватися на осмисленні інтонаційних витоків музики.

У музично-педагогічній літературі відображені умови виховання музичної культури, а саме такі:

- 1) використання фольклору (М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий, Ф. Колесса, Л. Ревуцький;
- 2) процес музично-творчого розвитку:

а) з використанням рухливих ігор та піснями з танцями (В. Верховинець) [29];

б) співацькі імпровізації (Л. Горюнова) [43].

3) розвиток звуковисотного слуху, заснований на синтезі звуковисотних та метро ритмічних вправ;

4) розвиток звуковисотного слуху на ладовій основі.

Ці положення сприяють становленню вокально-інтонаційної культури особистості.

Значну увагу музичному вихованню здобувачів освіти приділяли Е. Абдуллін [1], О. Апраксина [10], В. Верховинець [29] та інші, які указували на самовираження особистості здобувача освіти через творчу діяльність.

Щоб виразити себе, виконавець має співати та володіти співацьким голосом. Прищеплюючи у початківців любов до співу, педагог повинен розвивати у них вокальні здібності, інтонаційні навички і тим самим розвивати вокально-інтонаційну культуру, яка є складовою частиною музичної культури особистості здобувача вищої освіти.

Важливою частиною української культури є українська пісня, яка яскраво відображає всі події суспільного життя, становлення української філософської і естетичної думки. В її різноманітних жанрах і формах знайшли своє відбиття історія народу, його визвольна боротьба, характер української людини; пісня грає важливу роль в розвитку національної свідомості та життєдіяльності людини.

Значну роль у розвитку української вокальної культури відіграла Києво-Могилянська академія. В ній особливу увагу надавали співацькому вихованню; було сформовано заклад освіти майстрів співу, з якого вийшло у світ багато видатних співаків.

У 1738 році у місті Глухів відкрилася спеціальний співацький заклад освіти, який готував співаків для Придворної співацької капели у Петербурзі. Вихованцями школи були Д. Бортнянський, М. Березовський та інші видатні музиканти, співаки, композитори, які пізніше значною мірою вплинули на

розвиток культури нашого народу.

Даний напрямок був продовжений у педагогічній діяльності видатних українських композиторів (М. Березовський, А. Ведель, Д. Бортнянський, М. Леонтович, М. Лисенко, С. Людкевич, Я. Степовий, К. Стеценко).

Велике значення для нашого дослідження має музично-педагогічна діяльність українських композиторів М. Лисенка та М. Леонтовича. Вагомим внеском у розвиток музичної культури стали обробки народних пісень всіх жанрів М. Лисенком.

Своє продовження музично-педагогічна думка одержала також в роботах М. Леонтовича, який обґрунтував нову систему методичних прийомів залучення здобувачів освіти до виконання національних пісень, як необхідного компонента у вихованні музичної культури особистості. Він створив цілу систему хорового виховання здобувачів освіти, у якій головне місце відводиться розвиненню слуху, пам'яті, ритму.

Позиція М. Леонтовича має важливе значення в сучасній педагогічній практиці й враховується при розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів освіти, формуванні вокальних здібностей та інтонаційних навичок, інтересу до співу і потреби в ньому.

Спеціальні дослідження М. Алеїнікова [5], О. Апраксіної [10], О. Ростовського [127], Г. Ригиної, Т. Овчиннікової [105], що проводилися протягом останніх років, виявили безпосередню залежність якості вокального інтонування від рівня сформованості у естрадних співаків музичного слуху, музичної пам'яті, музично-ритмічного почуття. Чим краще розвинені музичний слух, музична пам'ять, почуття ритму, тим ефективніше діють механізми вокального інтонування.

Аналіз класичних педагогічних теорій дозволяє нам визначити основні теоретичні позиції нашого дослідження:

- важливість музичного виховання для індивідуального розвитку естрадного співака;
- виявлення у естрадного співака вокально-інтонаційних можливостей;

– роль навчання у вихованні та становленні особистості.

Таким чином, складовою частиною духовної культури особистості виступає музична культура, у структурі якої значне місце належить вокально-інтонаційній культурі. Розвиток музичної культури і її складової частини – вокально-інтонаційної культури – здійснюється в умовах взаємодії індивідуальних якостей людини з тим соціальним середовищем, у якому вона живе.

1.2. Структурно-змістовна характеристика вокально-інтонаційної культури особистості

Питання духовного розвитку особистості завжди знаходиться у центрі уваги філософської та культурологічної науки (М. Бахтін, В. Бачінін, М. Каган [63], Ю. Лотман, Л. Столович та ін.), педагогічної науки (Т. Аболіна, В. Бутенко, Н. Витковська, Д. Джола, І. Мартинюк, Т. Ротерс, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський [139], А. Фасоля [148], Г. Шевченко, М. Ярмаченко та ін.), психологічної науки (Л. Виготський [37], В. Давидов [47], Д. Ельконін, О. Зак, О. Леонтьєв [80], Б. Теплов [145] та ін.), а також музикознавчої науки (О. Апраксіна [10], Б. Асаф'єв [14], Л. Баренбойм [16], Н. Гродзенська [44], Д. Кабалевський, З. Кодай [67] та ін.).

В. Вернадський, розроблюючи теоретичні положення формування духовності особистості, підкреслював, що духовні прояви людини відповідають якості вищих життєдіяльних форм людини.

В. Бачінін, розглядаючи співвідношення духовності й культури, підкреслював, що «культура виступає засобом формування духовності, а духовність – метою розвитку індивідуальної культури».

У педагогічній спадщині українського педагога В. Сухомлинського визначне місце займають ідеї про цілісний та всебічний розвиток особистості.

І. Мартинюк, А. Фасоля розглядають духовний розвиток здобувачів освіти у рамках національної системи виховання, і основою виховного процесу виступає формування української національної самосвідомості.

Г. Шевченко підкреслює, що духовний світ здобувачів освіти віддзеркалює потреби, естетичні ідеали, духовні якості [160]. Мірою духовності виступає естетична культура як найбільш емоційна форма духовності.

Велике значення в духовному розвитку особистості має музична культура і важливий феномен у її складі – вокально-інтонаційна культура, яка звертала на себе увагу філософів, педагогів, музикознавців протягом багатьох століть.

На основі аналізу великої кількості теоретичних робіт визначено, що феномен вокально-інтонаційної культури має прояви в індивідуальності естрадного співака через комплекс загальних та спеціальних складових, які формують основу розвитку музичних здібностей. До спеціальних складових можна віднести: інтонацію, інтонування, музичний слух, вокальне інтонування; до загальних – інтелектуальну, емоційну, діяльнісну, творчу. Доцільно схарактеризувати означені складові докладніше.

Науково-методичні джерела визначають інтонацію двох різновидів: музична та мовна, поняття про це зустрічається в різних контекстах у багатьох дослідників. Велике значення інтонації надавали Д. Дідро, Ж. Руссо, А. Гретрі та ін.

Визначаючи суттєвість інтонації, Д. Дідро стверджував, що «кожній пристрасті» властива своя інтонація, й довів взаємозумовленість інтонацій та рухів. Як і Ж. Руссо, він надавав велике значення зв'язку між мовною інтонацією та музичною. «Мову слід розглядати як одну лінію, а спів – як другу, що в'ється навколо першої...».

Особливе місце мовної інтонації відзначав А. Гретрі, розглядаючи її як засіб емоційної чутливості на музику.

До мовної інтонації відносяться способи, за допомогою яких передається зміст емоцій, а через інтонацію самого сказаного – темперамент, висоту тону та її змін, динаміку, ритм і темп мови, її тембр.

Дійсно, інтонація – неодмінний компонент людської мови, що особливо активно виявляє емоційно-виразну її сторону.

Актуальними є погляди О. Лосєва про роль мовної інтонації. Він визначив

два елементи мови, без яких не існує мова як знаряддя спілкування. Це поняття «інтонація» та «експресія». О. Лосев відзначає, що «ніякої мови і ніякого звуку не існує без інтонації, без експресії». Інтонація сприймається не тільки «разом з тими словами, які мають місце в комунікативному процесі, але, можливо, сприймається навіть раніше окремих слів.

Звідси стає очевидним, що саме інтонація, з якою вимовляються слова, виявляє їх суттєве значення. Одне і те ж слово або група слів може бути розповіддю, питанням, здивуванням, побажанням, мольбою, наказом.

Таким чином, різні автори інтонацію характеризують з різних сторін, але аналізуючи схарактеризовані підходи до визначень можемо виокремити у них одне спільне – це емоційність.

Якщо розглядати інтонацію в музиці, слід вважати її «основою основ музичного мистецтва». Дійсно музична інтонація цілковито специфічна – вважає Ю. Кремльов – її нема в жодному з інших мистецтв, вона притаманна тільки музиці. Музики нема там, де немає розвитку інтонацій. Під музичною інтонацією Ю. Кремльов розуміє «віддзеркалення інтонацій у музиці засобами музичного мистецтва». А дослідники Ж. Руссо та М. Шебанон, у своїх судженнях про музику використовували термін «інтонація», маючи на увазі мелодію. Ж. Руссо пов'язував її з передачею змісту в музиці, а французький композитор М. Шебанон – з сполученням звуків, їх поєднанням та одночасним звучанням, у процесі якого виникає інтонація, текст та гармонія.

Відомі композитори М. Глінка, О. Варламов наголосили значимість музичного слуху в процесі навчання (виконання) співу.

М. Глінка найбільше акцентував важливість чистоти інтонування. В першу чергу, він пропонував звертати увагу на слух, а далі на чисте інтонування. Тоді як О. Варламов виокремлював зв'язок між слухом та голосом, як одним з важливих питань музичній психології та педагогіці. В працях О. Єгорова [55], О. Орлової [107], П. Чеснокова [157] підкреслюється важливість музичного слуху як чинника, потрібного для розвитку співочого голосу: керування вокальною інтонацією, становлення співочих навиків і

контролюванню якості звучання. Музичний слух є головним регулятором і коректором вокального інтонування, і саме йому насамперед необхідно приділити увагу під час розвитку вокально-інтонаційної культури.

Є. Алмазов писав, що розвиток і виховання музичного слуху повинні йти завжди попереду розвитку голосу [4].

Зокрема, коли розвивається внутрішній слух, і робота над ним, тому що вокальний слух характеризується «насамперед чутливістю до звучання голосу».

Акустичний слух дуже складне явище, засноване на співдії слухового, м'язового, вібраторного та інших видів. Ступінь розвитку акустичного слуху в основному визначає успішність вокальної роботи виконавця, яка безпосередньо впливає на інші компоненти співу.

Вокальна інтонація сама по собі є явище складне і системне, все це залежить не тільки від голосових зв'язок, а ще й від координації всього співочого апарату в процесі роботи. Отже, чим краще співочий апарат, тим чистіше інтонуватиме здобувач вищої освіти.

Хороший слух – база роботи співака коли він передаватиме музичний образ на сцені, це є головною умовою розвитку вокальної культури та інтонації. Але, незважаючи на важливість словесно-мовних інтонацій, на наш погляд, не вони визначають суттєвість вокально-інтонаційної культури естрадних співаків, а якість вокального інтонування.

Вважаємо доцільним подати на рис. 1.1 специфічні компоненти вокально-інтонаційної культури.

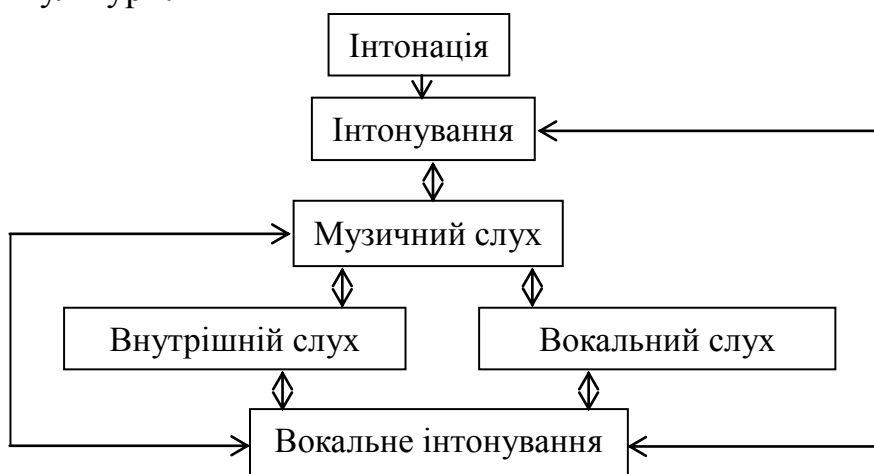

Рис. 1.1. Специфічні компоненти вокально-інтонаційного розвитку.

Своєрідні компоненти феномену вокально-інтонаційної культури дають базу для всіх визначених компонентів:

- інтелектуальний компонент;
- потребово-мотиваційний;
- діяльнісний компонент;
- емоційний компонент.

На наш погляд саме творчий компонент є обґрунтовано найважливішим. Він виявляє значення та оцінює феномен вокально – інтонаційної культури естрадного співака.

Таким чином, виразність співу складається з декількох компонентів: естетичного відношення до музики та засвоєння навичок інтонування. За даними О. Апраксіної, виразність співу характеризується володіння диханням, звукоутворенням, дикцією, відтінками динаміки тощо [10]. Виразність співу, на думку дослідників, є художнім засобом та способом краще передати зміст. В. Попов підкреслює, що виразність у співі – це виразність у вимовлянні слів, де останні «завжди чутливо реагують на все єство музичної думки» [118, с. 26], де виразність нерозривно пов'язана з емоціями, переживаннями. Таким чином, виразний спів та переживання взаємопроникають, утворюючи єдність. Саме тому вони створюють музичний образ, розкриваючи його внутрішній зміст у співі. Виразний спів проявляється через емоційний компонент. Цієї ж думки дотримуються й інші вчені (А. Зиміна [58], О. Ростовський [126]), підкреслюючи, що виразність співу представляє собою здібність у вокальних інтонаціях передати визначені емоційні стани. Ми згодні з думкою дослідників і вважаємо, що виразність співу – це здатність безпосередньо та щиро передати настрій хорового твору, чистоту та точність співацьких інтонацій.

Виходячи зі здійсненого аналізу вважаємо доцільним подати у графічному вигляді на рис. 1.2 загальні складові компоненти, які є важливою частиною феномену вокально-інтонаційної культури, а також на рис 1.3. схему розвитку вокально-інтонаційної культури.

Рис. 1.2. Складові вокально-інтонаційної культури

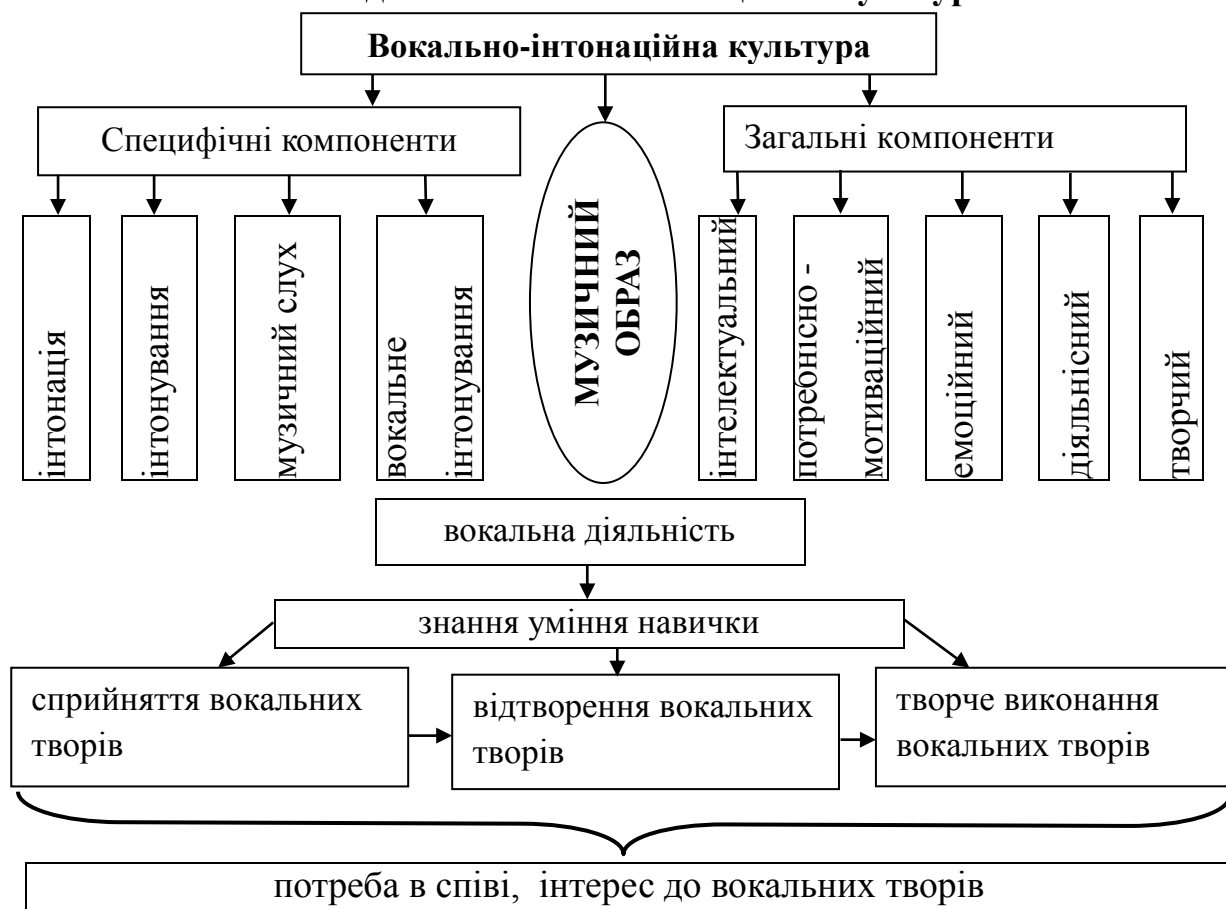

Рис. 1.3. Схема розвитку вокально-інтонаційної культури.

Таким чином проаналізувавши всі вищеназвані компоненти було визначено, що вокально-інтонаційна культура – це органічна та суттєва складова культури музичної, і є цілісним структурним утворенням специфічних складових (інтонація, інтонування, музичний слух, вокальне інтонування) та загальних складових (інтелектуальна, потребово-мотиваційна, емоційна, діяльнісна, творча), що кристалізовані у творчій діяльності й демонструють тенденцію до розвитку у процесі роботи над музичним образом, зреалізовуватися у вокальній діяльності з використанням відповідних компетенцій.

Одним з найбільш ефективних засобів розвитку вокально-інтонаційної культури можна вважати феномен музичного образу.

1.3. Робота над музичним образом як засіб розвиток вокально-інтонаційної культури естрадних співаків

Музичний образ як засіб розвитку вокально-інтонаційної культури завжди несе в собі певні музичні інтонації в образах, характерних для конкретного твору. Розглянемо основні визначення музичного образу та проаналізуємо трактування власне самого поняття «образ».

У філософському словнику «образ» розглядається як «одне з основних понять матеріалістичного пізнання теорії, яким визначається форма існування матеріального в ідеальному. Образ – складна єдність об'єктивного та суб'єктивного» [149, с. 432].

Різні автори визначають поняття «образ», як єдність об'єктивного та суб'єктивного; віддзеркалення сторін дійсності [77]; як естетичне поняття, яке можна прослідкувати у різноманітному тематичному матеріалі [86].

Ми вважаємо, що образ по відношенню до музичного відображення містить у собі також й естетичні компоненти, і відбиття дійсності через текст. Музичний образ – це вища категорія, оскільки, вловлюючи інтонацію, мелодію, лад, гармонію, ритм тощо, ми внутрішньо все усвідомлюємо.

Так, Ю. Кремльов інтонацію розглядає як елемент, що «вбирає» в себе характерні ознаки образу [108]. Але поняття «музичний образ» відрізняється від

поняття «образ» у його психологічному значенні. Феномен музичного образу розуміють, як узагальнене віддзеркалення в музиці явищ дійсності та духовного світу людини [166]. Відомий музикознавець Б. Асаф'єв музичним образом вважав інтонацію як першооснову музичної тканини [14]. Л. Мазель, В. Медушевський, А. Сохор [137], В. Цуккерман, Б. Ярустовський розкривають специфіку віддзеркалення дійсності в музичному образі. У теоретико-методичних працях Е. Абдулліна [1], О. Апраксіної [10], Д. Кабалевського та ін. феномен музичного образу розглядається в межах загальної програми музичного виховання здобувачів освіти. А Е. Ансерме розглядає музичний образ, котрий слух створює зі звуків, та цей музичний образ набуває нового змісту завдяки діяльності почуттів [8]. Це набуває вагомого значення для нашого дослідження, оскільки для правильного сприйняття музичного образу необхідно, щоб музика викликала реакцію, яка б дозволила слухачам «налаштувати» на неї свої органи почуттів. О. Ростовський підкреслює, що «музичний образ настільки багатозначний, наскільки багатозначні й складні почуття людини. Отже неможливо досягнути розумом складну симфонію людських почуттів, в якій поєднується добро і зло, мужність і сум'яття, сумніви і торжество, ніжність і трепет, невтримне прагнення до радості й щастя. Велика сила музики – в її активному характері: вона ніби змушує себе слухати, проникаючи в свідомість, стаючи духовним стимулом поведінки особистості» [31, с. 7-8].

На думку Н. Ветлугіної «музичний образ твору – це комплекс засобів виразності, що впливають на слухача своїм конкретним звучанням» [30, с. 7], що викликає асоціації з явищами життя та переживаннями людини. Оскільки будь-який зміст виражається специфічними музичними засобами, то для його розуміння необхідно мати уявлення про виразне значення цих засобів. Саме засоби виразності та виразність виконання зближують музичний образ і вокальну інтонацію. Коли вона починає виражати почуття, то стає музичним образом. Особливість вокальної інтонації полягає в тому, щоб у поєднанні звуків різної висоти почути цілісні музичні образи, що викликають у естрадних

співаків певні настрої, почуття і думки. Музичні образи безперервно виникають у процесі сприймання будь-якого вокального твору. При цьому музика асоціюється «не з яскраво усвідомлюваними, чітко «видимими», відчуттями образами-уявленнями, а з невиразними комплексними відчуттями, які не встигають піднятися до рівня усвідомлення. І лише при подальшому самоаналізі ці приховані компоненти сприймання можуть набувати форми наочного уявлення, образного метафоричного визначення» [101, с. 180]. На нашу думку, формування вокальних інтонацій потребує емоційно-чуттєвої значущості. Цей шлях починається від безпосереднього відображення дійсності в музиці через почуття та емоції особистості, які віддзеркалюються у вокальних інтонаціях, а завершуються найвищою категорією – феноменом музичного образу. Якщо музичний образ у своїй сутності є вираженням емоційного змісту, то і вокальна інтонація має бути емоційною. Це означає, що без емоційного компоненту не може бути і феномену вокально-інтонаційної культури. У хоровому співі Н. Ветлугіна вбачала музичні образи, виражені мелодією.

На думку Б. Яворського, музичний образ, дає можливість одержувати велику кількість вражень у процесі співу [99], які так необхідні у розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків.

Розглянемо значення естрадного співу та роль музичного образу у розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків. Естрадний спів – це розвиток музичних здібностей формування навичок співацької діяльності і вдосконалення вокальних навичок загалом засобами естрадного вокального мистецтва. Естрадний спів слугує засобом ознайомлення з новими творами, законами осягнення вокального мистецтва, засобом художнього розвитку та прояву особистості людини. Велике значення у естрадному співі має поєднання засобів виразності музики з текстом. Це злиття засобів виразності музики та тексту розкриває зміст музичного образу та впливає на розвиток вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі естрадного співу. Під час співу яскраві музичні образи творів розвивають не лише музичні здібності та впливають на розвиток особистості взагалі, але і справляють дію на розвиток

вокально-інтонаційної культури співака.

Дослідники О. Апраксіна [10], В. Белобородова [18] та ін. дотримуються думки про те, що для розвитку комплексу вокально-інтонаційних навичок необхідні певні знання та уміння, які лежать в основі творчого процесу. Величезні можливості, у зв'язку з цим, має вокальна діяльність, яка сприяє розвитку вокально-інтонаційних умінь на рівні емоційних переживань та стимулює розвиток музично-образного уявлення. Підтвердження цієї думки ми знаходимо у В. Соколова, який вважав, що творче відношення до співу є одним з важливих завдань у передачі музичного образу твору. Ми вважаємо, що лише при творчому підході здобувача освіти до даного виду діяльності можна досягти позитивних результатів у розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків, а засобом повинен стати музичний образ.

Таким чином ми відзначили можливості творчого процесу співака у вокальній діяльності, і наше завдання полягає у тому, щоб навчити співака вмінню створювати музичні образи, бо це має велике значення у розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків.

Нашу увагу в плані розвитку вокально-інтонаційної культури спрямовано, насамперед, до початківців, оскільки на початковому етапі розвиток означеного феномену є найбільш значущим. Від того, який «фундамент» буде закладено на самому початку, залежить увесь подальший розвиток співака. Це стосується як загальнолюдських якостей, так і розвитку у нього вокально-інтонаційної культури, зокрема – готовності до співацької діяльності, художньо-творчої активності тощо.

Залучення до вокальної діяльності необхідне з раннього віку – вважав композитор та педагог, один з засновників вокальної школи О. Варламов. Він стверджував, що, якщо вчити людину співати з дитинства, її голос набуває гнучкості та силу, які дорослому нелегко набути [28]. Ця думка багаторазово підкреслювалась і у працях сучасних дослідників Є. Алмазова [4], Є. Аркіна, Н. Орлової. Цілком очевидно, що інституційною основою для залучення до вокальної діяльності загалом і естрадної зокрема є заклади освіти.

У вокальній діяльності естрадних співаків дуже важливим є виявлення шляхів формування в них високої емоційності, яка має велике значення в процесі роботи над музичним образом і є єдністю художнього та загальнопсихічного розвитку.

Важливу роль у процесі вокальної діяльності відіграє увага, без неї співак не здатний сприймати музичний образ твору та передавати його за допомогою голосу. О. Петровський підкреслював, що «увага – це спрямованість психічної діяльності та зосередження її на об'єкті, що має для особистості певну значущість» [112, с. 170]. Увагу естрадного співака можна привернути цікавим, добре підібраним репертуаром, його новизною, зрозумілістю музично-поетичного змісту, що сприяє більшій ймовірності сприйняття музичного образу співаком.

Проблема уваги висвітлена у працях Н. Гродзенської [44], В. Тевліної, С. Шоломович та ін., де автори підкреслювали необхідність уваги як істотного чинника вокально-слухового виховання співаків у процесі вокальної підготовки.

Ми згодні з думкою дослідників і вважаємо, що увага є необхідною умовою у вокальній діяльності естрадних співаків, завдяки якій відбувається правильне сприйняття музичного образу, розуміння якого впливає на музичний слух та чистоту інтонування.

Уважно слухаючи вокальний твір, співак вчиться сприймати музичний образ, а значить мислити музикою. Розвиваючи музичне мислення у естрадних співаків ми розвиваємо у них ясність музично-образних уявлень. Чим вище рівень музичного мислення в співака, тим швидше й легше він сприймає музичний образ, а значить і інтонацію. Музичне мислення дає можливість розуміти, у думці уявити музичний образ та відтворити голосом почуті інтонації, які розкривають емоційно-образний зміст вокальних творів. Якщо мислення створює поняття, то пережиті емоції ведуть до виникнення «емоційних узагальнень» [160, с. 274-275]. Емоції та мислення, вважає О. Орлова, тісно переплітаються одне з одним у своєму функціонуванні на високих рівнях.

Чим яскравіше, емоційніше сприймається образ, тим легше й швидше він піддається осмисленню, тим міцніше формується система вокально-інтонаційних умінь та навичок. Емоційно сприйнятий, а потім виконаний твір, – це показник того, що пісня сподобалась, і співають її з бажанням та виразно.

Якщо виразно, емоційно, інтонаційно чисто виконано вокальний твір, значить музичний образ викликав у співаків свідоме відношення до музики та поетичного тексту, які ґрунтуються на мотивації й сприйнятті нерозривно пов'язаних один з одним на рівні свідомості. Усвідомленість сприйняття музичного образу в процесі вокальної діяльності має ґрунтуватись на внутрішньому уявленні співвідношень звуків, інтервалів, акордів, вона має бути тісно пов'язана з уявою, яка є складовою частиною феномену вокально-інтонаційної культури естрадних співаків. Особливості уяви розглядали Л. Виготський [36], Г. Костюк [72], С. Рубінштейн та ін.

Л. Виготський, характеризуючи уяву, писав, що вона не повторює в тих самих сполученнях і в тих самих формах окремі враження, які накопичені раніше, а будує з них нові ряди [37]. Г. Костюк та С. Рубінштейн у структуру уяви інтегрують уміння створювати нові образи на основі реальності [72].

Таким чином, уявити – значить створити музичний образ. Уява дає матеріал для образного мислення, а образне мислення розвиває музичний слух та формує музичний образ, який проявляється у вокальному інтонуванні. Про образ, як про продукт творчого мислення писали В. Клименко [65], В. Ражников, А. Щербо [163] та ін.

У початківців уява розвинена недостатньо через відносно невеликий життєвий досвід. Для розвитку уяви необхідно збагатити співаків вокальними знаннями, сформувати комплекс вокально-інтонаційних умінь та навичок й розвинути здібності, розширювати уявлення про музичний образ.

Так, можливість розкрити музичний образ в уяві початківців – майбутніх естрадних співаків через музичне мислення здається нам достатньо перспективним напрямком. Ми пропонуємо ряд операцій для розвитку уяви при створенні музичного образу естрадного вокального твору: попередній аналіз

музичного образу; переклад реального музичного образу на нотний знак та побудову моделі музичного образу; аналіз моделей, що вже існують у музичному образі; оперування моделями у відповідності з характером музичного образу.

Здібність мислити музично та уявляти музичний образ допоможе забезпечити творче відношення до твору, що виконується, а музично-слухові уявлення будуть слугувати контролем за якістю виконання, яке оцінюється за чистотою інтонування – одним з важливих та важких завдань під час співу. Цей складний процес потребує певного рівня розвитку музичного мислення та музичного слуху. Для їх розвитку необхідні вокальні вправи, які сприяють ефективності виховання музичного слуху, мислення, пам'яті, уявлення. Необхідність такої спеціальної роботи акцентували Д. Огороднов, В. Попов [118], Г. Струве, Г. Стулова та ін. Різноманітні за характером та змістом вокальні вправи ефективніше впливають на розвиток вокально-інтонаційних навичок та на сприймання музичних образів. Активним методом музично-образного мислення є проспівування нотного тексту «про себе», яке створює додаткові труднощі, але при цьому активізує музичне мислення, концентрує увагу естрадних співаків на процесі інтонування. Цей метод відрізняється від пасивного сприйняття музики шляхом механічного заучування тим, що розвиває у співаків свідоме ставлення до вокального інтонування, цілеспрямовану слухову увагу та навички слухового самоконтролю, без якого співацький процес буде малоефективним. Уявне проспівування музичного тексту не тільки розвиває чистоту інтонування, але й допомагає створенню необхідного музичного образу.

Так, Б. Рачіна вважає виховання свідомого відношення співака до свого співу важливим моментом, використовуючи при цьому у вокальній роботі вокальну, ритмічну, пластичну імпровізацію, вивчення музичної грамоти [35].

Свідомий спів викликаний мотивацією, постійно взаємопов'язаний з емоціями та почуттями. У залежності від позитивного чи негативного забарвлення емоції можна групувати попарно: любов та ненависть, симпатія та

огида тощо. Такий поділ вказує на мотиваційну роль, яку відіграє кожне з наших почуттів при розкритті музичного образу під час співу. Створення та передача музичного образу – це складний психологічний процес. У цьому процесі неможливо виокремлювати окремі компоненти оскільки феномен вокально-інтонаційної культури являє собою сукупність загальних та специфічних складових компонентів, котрі розвиваються в комплексі, через котрі формуються співацькі уміння та навички на фоні спеціальних знань. У зв'язку з цим підкреслюємо важливість вокальних вправ та технічних способів як для розвитку вокально-слухових даних співака, так і музичного мислення. У методичній літературі часто вокально-технічна робота об'єднується у поняття «розспівування». Так, Л. Дмитрієв, Т. Овчинникова називають вокальну роботу «розспівуванням», розуміючи її як один із способів підготовки співака – початківця до оволодіння елементарними співацькими навичками [105]. В. Соколов підкреслює, що «розспівуванням» можна називати такі вокальні вправи, які дають можливість «розігріти» голосовий апарат, та бачить мету цих вправ у тому, щоб «озброїти колектив технічними прийомами, які допоможуть йому виразно виконати твори різноманітні за характером та ступенем труднощів».

Д. Кабалевський, аналізуючи вокальну діяльність, відзначав, що співу необхідно вчитись, як і кожному іншому виду мистецтва, наполегливо оволодівати технічними прийомами, удосконалюючи їх. Володіючи технічними прийомами співу, співаки – початківці сприймають музичний образ усвідомлено – з одного боку, а з другого – без усвідомлення вокальних та технічних прийомів естрадні співаки – початківці не повною мірою здатні направляти свою активність на розкриття музичного образу та чистоту інтонування, які є головною умовою у розвитку феномену вокально-інтонаційної культури естрадних співаків.

Розвиток вокально-інтонаційної культури залежить не лише від попередньо перерахованих компонентів, тобто внутрішнього стану людини у підготовці до співу, але й зовнішніх чинників. До їх числа можна віднести

репертуар.

Проблема репертуару була та залишається актуальною та вирішальною в естрадній вокально-виконавській практиці. Співак, який позбавлений різноманітної вокально-інтонаційної інформації не може належним чином оцінювати красу звукових фарб, донести до слухача всю глибину ідейно-образного змісту вокальних творів.

Якщо послухати сучасні популярні пісні, які звучать по телебаченню, радіо, з естради, то можна почути, що основним їх змістом є скорботне кохання, ревності, розбиті долі, які викликають негативні емоції, а значить і не дають у повній мірі розвивати співацьку активність співака – початківця, не виховують високі почуття громадянина, здатність до образного самопоглиблення. Зміст поетичного тексту, крім журби і суму, нічого не викликає. Виходячи з цього, ми визначили, що естрадний репертуар повинен ґрунтуватися на народних піснях, на творах видатних композиторів та містити зразки «естрадної класики».

Репертуар є одним з чинників формування в естрадних співаків вокально-інтонаційних навичок. Одним із основних завдань при доборі репертуару є знаходження таких творів, які б сприяли розвитку музично-художнього смаку у співака. Музика несе в собі рівноправність музичного та поетичного змісту, тому для сприйняття музичного образу дійсно художнім має бути не тільки музичний, але й поетичний текст.

Важливості репертуару надавали велике значення Т. Овчиннікова [105], А. Зиміна [58], О. Апраксіна [10] та ін., які вважали його способом художнього виховання.

Л. Абелян вважає, що правильно підібраний репертуар не тільки дає можливість підвищити музичну та співацьку культуру колективу, але й у значній мірі буде сприяти загальному розвитку співаків, формуванню в них духовності, художнього смаку. Від умілого добору вокальних творів залежить формування вокально-інтонаційних навичок, перспективи їх розвитку, усе, що пов'язано з виконавськими завданнями, тобто з тим, як співати, як сприймати й створювати музичний образ. Г. Струве вважає, що усвідомити музичний образ твору

допомагають знання з музичної грамоти, вони прискорюють процес вивчення пісні, сприяють свідомому ставленню до музики [98].

У процесі правильного вибору репертуару у естрадних співаків активно розвиваються музичні здібності, художній смак, виховуються сталі інтереси до співу, розвивається музична пам'ять, розвиваються вокально-інтонаційні навички і в кінцевому результаті – зростає вокально-інтонаційна культура.

Педагоги вважають, що дійсно доступними творами для естрадних співаків є народні пісні, які повинні займати чинне місце в репертуарі, і тому кожна людина повинна доторкнутись до джерела народної мудрості – до пісенного фольклору. Народно-пісенна творчість закладає в її душу основу вокально-інтонаційної культури, завдяки якій в майбутньому буде інтуїтивно точно реагувати на різні форми музичного мистецтва та сприймати тільки його високі зразки. Саме народні пісні, в яких яскраво й правдиво відображено життя людини, розкривають її духовну красу та багатство, її думки й сподівання через мелодичність, широту фраз, яскравість та виразність музичних образів, тісний зв'язок мелодії з поетичним текстом здатні виховувати та розвивати музично-поетичний смак, пробуджувати творчі здібності співака.

Народні пісні доступні за своїм поетичним та музичним змістом, і приносять велику користь кожному здобувачу вищої освіти, справляють позитивний вплив на процес звукоутворення та звуковедення, дикцію та артикуляцію й допомагають в оволодінні найбільш важливою якістю для співу – широкою кантиленою. Тільки природна наспівність поряд з ясно вимовленим словом відкриває перед співаком шлях до виразної, емоційної передачі глибоких почуттів та переживань, закладених у музичному образі.

Народні пісні, які є багаті на яскраві музичні образи, є цінним матеріалом для розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків. Розспівування кантиленних мелодій на одному голосному звуці вимагає глибокого повного дихання. При цьому у співаків розвивається весь співацький апарат, музичний слух, розвивається вміння користуватися диханням, навички імпровізації.

Для повноцінного розвитку вокально-інтонаційної культури співаків

необхідно, поряд з народними піснями, знайомити їх з творами класиків й творами сучасних композиторів, зокрема, «естрадних».

Сучасні композитори часто використовують у своїх творах нові прийоми в мелодії, гармонії, ритмі, фактурі, що ускладнює інтонування співаками мелодії пісні, сприйняття й створення музичного образу. В. Попов відзначає, що потрібно підготувати слух до сприйняття та виконання пісень сучасних композиторів і в цій підготовці значне місце належить народній пісні [117].

Використання народних пісень у вокальній діяльності естрадних співаків - початківців сприяє виробленню навичок чистого інтонування, розвивається відчуття ритму, виразність інтерпретації музичного образу, зміцнюється пам'ять, розвивається уява та мислення. Увага до музичного образу в народних піснях активно діє на сприйнятливність та розвиває здатність до вираження своїх почуттів, завдяки чому фантазія співака стає багатшою. Розвинуте сприйняття та усвідомлення сутності музично-образних явищ виступають основою творчої діяльності.

Ті музичні образи, які виникли в процесі роботи уяви, потребують свого вокально-інтонаційного підтвердження. Співак трактує ці образи конкретною інтонацією, використовуючи різноманітні засоби музичної виразності (темп, ритм, динаміку, штрих тощо). Ці вокально-виконавські прийоми комбінуються і в результаті проявляється уявний музичний образ. Здійснюється процес переходу уявного музичного образу у вокальне інтонування в процесі творчої роботи. Це надає інтонуванню нових особливостей. Щоб максимально наблизити вокальне інтонування до музичного образу, необхідна голосова та слухова корекція, яка вносить уточнення в музичний образ, забезпечивши додатковий матеріал для мислення. Процес вокального інтонування ми розглядаємо як єдність уявного музичного матеріалу та вокальної творчості. Мета вокальної творчості – вдосконалювати процес вокального інтонування, використовуючи силу уявлення музичного образу.

М. Монтессорі підкреслювала, що необхідно пробуджувати зацікавленість до музики у «віці повному вражень», що полегшує шлях до оволодіння

духовними багатствами вираженими універсальною мовою музики. Інтерес до музики сприяє в свою чергу розкриттю схильностей та розвитку різноманітних здібностей [95].

Вирішальна роль співу у формуванні в співаків - початківців творчих здібностей є основою для розвитку вокально-інтонаційної культури. Це підтверджується різноманітними психологічними теоріями А. Арісменді, А. Валлона, Л. Виготського [37], А. Гезелла, Ж. Піаже [113], В. Штерна та ін.

Ми вважаємо, що естрадний спів завжди повинен бути творчим процесом, спрямованим на досягнення однієї з головних цілей музичного розвитку – підвищення рівня співацької майстерності, зростання художнього рівня виконавства, а значить і розвиток вокально-інтонаційної культури.

Для найбільш ефективного використання музичного образу з метою розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків ми вважаємо доцільним визначити вихідний рівень розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків. Для цього необхідно виробити діагностичні методики, за допомогою яких визначається цей рівень. Розглянемо в наступному розділі методи діагностики рівня розвитку вокально-інтонаційної культури в естрадних співаків та організацію емпіричного дослідження.

Висновки до розділу 1

1. Музична культура є ваговою складовою частиною духовної культури особистості. У структурі музичної культури особливе значення має вокально-інтонаційна культура.

2. Теоретичний аналіз дозволяє визначити філософські, педагогічні, психологічні, музикознавчі підгрунтя схарактеризованої проблем, а саме:

- на філософському рівні музика досліджується через значення музичного мистецтва в житті людства та його вплив на духовний розвиток особистості. У філософських дослідженнях світ музики розглядається як світ музичної культури;
- на педагогічному рівні музичне мистецтво розглядається і

використовується як засіб цілеспрямованого впливу на особистість естрадного співака поряд з формуванням загальних педагогічних компетенцій;

- на психологічному рівні музичне мистецтво є засобом спілкування між людьми і впливає на емоційно-чуттєву сферу особистості;

- на музикознавчому рівні виявленням духовної сутності людини на рівні музики є її музична культура; складовою частиною музичної культури є реалізація характеру музики в голосі, що належить до складового компонента вокально-інтонаційної культури.

3. Здійснений теоретичний аналіз дозволи визначити:

- теоретичний зміст, який складає взаємозв'язок специфічних та загальних складових;

- змістовна сутність вокально-інтонаційної культури, зміст якої заснований на тому, що вокально-інтонаційна культура як суттєва та органічна частина музичної культури особистості розглядається як цілісне структурне утворення специфічних складових (інтонування, музичний слух, вокальне інтонування) та загальних складових (інтелектуальна, потребово-мотиваційна, емоційна, діяльнісна, творча), що напрацьовані у творчій роботі й можуть розвиватися у процесі роботи над музичним образом, реалізовуватися у вокальній діяльності за допомогою відповідних компетенцій;

- концепція нашого дослідження як конструктивного принципу роботи, а саме: 1) найбільш ефективним засобом розвитку вокально-інтонаційної культури є музичний образ, оскільки він найбільш ефективно впливає на чуттєвий світ людини, сприяє розвитку позитивних емоцій, творчої уяви, уваги, музичного мислення, музичного смаку; 2) однією з найбільш ефективних форм використання музичного образу є вокально-виконавська діяльність; 3) можливостями музичного образу доцільно послуговуватися в різноманітних вокально-інтонаційних завданнях, наприклад, інтонування звуків різної висоти, виявлення вокально-інтонаційних умінь та навичок у роботі над музичним образом; виявлення творчих здібностей в процесі виконавства.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНО-ІНТОНАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЕСТРАДНИХ СПІВАКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Аналіз стану вокально-інтонаційної культури естрадних співаків.

Здійснений теоретичний аналіз зумовив необхідність проведення емпіричного дослідження стану вокально-інтонаційної культури естрадних співаків.

На етапі дослідження для нас особливо важливим було виявити зацікавленість до співу та рівень вокально-інтонаційних здібностей естрадних співаків – початківців. Для проведення експерименту були створені доброзичливі умови, що сприяли виконанню діагностичних завдань.

Тестування було наближено до природнього дослідження, коли на заняттях один здобувач вищої освіти виконує завдання при супроводжуючих чинниках. Це фоновий шум в аудиторії, підказування інших здобувачів вищої освіти, копіювання один одного. Цей момент був важливим, для того щоб визначити інтелектуальний рівень та реакцію поведінки майбутнього естрадного співака.

Завдання пропонувались у вокально-ігровій формі, що давало можливість естрадним співакам – початківцям із зацікавленістю підходити до даного виду роботи. Використані у дослідженні діагностичні методики дозволили нам виявити рівень вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

Вихідний рівень умінь майбутніх естрадних співаків інтонувати звуки різної висоти ми визначили за першою методикою, яка дозволила нам виявити вокально-інтонаційні здібності здобувачів вищої освіти (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Вихідний рівень інтонування звуків різної висоти здобувачами вищої освіти (у кількості варіант)

Оцінки						Усього
«5»	«4»	«3»	«2»	«1»	«0»	
2	4	5	6	19	2	38

На основі кількості варіант для більш наочного аналізу ми подаємо ці показники у відсотках та проаналізуємо вихідний рівень інтонування звуків.

Згідно з табл. 2.1 ми визначили, що вихідний рівень інтонування звуків різної висоти у естрадних співаків – початківців за оцінками різний. Ми можемо підкреслити, що саме цей рівень визначається найбільше доцільно природними задатками.

Якщо аналізувати за завданнями, то найбільш легкими для здобувачів освіти виявились завдання на відтворювання звуків на одній висоті з різним поетичним текстом та ритмічним рисунком. Складніше виявилось 2-е завдання даної методики «Відлуння», а саме інтонування звуків на різній висоті за прямим наслідуванням. Це завдання було різним за ступенем складності, як у інтервальному відношенні, так і у кількості відтворюваних звуків.

З усіх опитаних здобувачів вищої освіти ми виявили невеликий відсоток, що виконали всі вокально-інтонаційні вправи. Так, два естрадні співака, що складають 7,3% виконали всі запропоновані завдання й одержали оцінку «п'ять» балів. Основну частину складала здобувачі вищої освіти (19), які фальшиво інтонували як першу, так і другу вправу – 57,8% й одержали оцінку «один» бал. Нами також були виявлені естрадні співаки – початківці, що виконали завдання частково, при чистому інтонуванні першої та деяких помилках при інтонуванні другої вправи – 11,4%, за допомогою додаткового показу викладачем – 8,9%, відносно чисто інтонували перше завдання та фальшиво друге – 13,7%, та співаки – початківці, що не впорались з завданням зовсім й одержали оцінку «нуль» балів – 0,9%.

Слід підкреслити різницю у поведінці. Здобувач вищої освіти, у яких запропоновані вокально-інтонаційні завдання не викликали особливих труднощів, відзначались добрими слуховими та вокальними даними, позитивною емоційною спрямованістю, комунікативністю. Вони виявляли активність, зацікавленість до запропонованих завдань та намагались одержати високу оцінку за своє виконання. У процесі виконання здобувачами освіти вокально-інтонаційних завдань ми спостерігали чистоту інтонування, невимушеність та виразність співу.

У процесі виконання здобувачами освіти завдань ми спостерігали емоційну чутливість на запропоновані вправи з поетичним текстом та на ігрові ситуації у завданні «Відлуння». Але через те, що у деяких недорозвинена координація між слухом та голосом, дані вправи виявились для них складними, та все ж ці здобувачі вищої освіти намагались активно їх виконувати. Проте якість виконання вокально-інтонаційних завдань була нижчою, що відповідало «3» і «2» балам.

Естрадні співаки – початківці успішно виконували перше завдання, але відчували труднощі при інтонуванні другого, що вимагало більшої уваги, слухової та розумової активності. У їх співі проявлялася невпевненість. Були потрібні додаткові вказівки та спів самого експериментатора для стимуляції вокально-інтонаційних та слухових проявів. Деякі здобувачі вищої освіти з цієї групи змогли частково виконати друге завдання з додатковим показом експериментатора необхідного для відтворення інтонації.

У результаті дослідження нами були виявлені естрадні співаки-початківці, у яких рівень вокального інтонування був низьким і склав 57,8%. Вони фальшиво інтонували як на одному звуці, так і на окремих звуках, або на послідовностях інтервалів, запропонованих викладачем. Багато з них не були спроможні виконати як перше, так друге завдання. Причинами були нерозвиненість слуху та голосу, нестача вокально-виконавського досвіду. А невиконання завдань вказує, передусім, на недостатній рівень вокально-слухового розвитку та про низьку вокально-інтонаційну культуру в цілому.

Реакції поведінки цих здобувачів освіти були різними. Та все ж таки для цих естрадних співаків – початківців був характерним прояв зацікавленості та бажання навчитися співати.

Таким чином, результатом діагностування здобувачів вищої освіти з метою виявлення в них слухових, вокальних, інтонаційних даних та відтворення певних мелодичних зворотів показали, що естрадним співакам-початківцям складно самотійно чисто інтонувати.

У результаті використання даної діагностичної методики були одержані індивідуальні характеристики здобувачів вищої освіти, умовно виділені групи з різним рівнем інтонування звуків різної висоти.

У наступній серії констатувального експерименту ми на основі методики визначення вокально-інтонаційних умінь та навичок у процесі роботи над музичним образом вивчали особливості виявлення загальних компонентів, що входять у змістовну сутність вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Показники вокально-інтонаційних умінь та навичок у процесі роботи над музичним образом (у кількості варіант)

Оцінки						Усього
«5»	«4»	«3»	«2»	«1»	«0»	
2	3	4	6	21	2	112

Згідно з даними, поданими у табл. 2.2, ми констатуємо, що рівень вокально-інтонаційних умінь та навичок здобувачів вищої освіти у процесі роботи над музичним образом невисокий. Це можна підтвердити тим, що з досліджуваних на оцінку «5» виконали завдання 6 осіб з 38, що складає 5,3%.

Їхнє інтонування було достатньо чистим й відповідало характеру образу. Естрадні співаки-початківці виявили зацікавленість та позитивну емоційну реакцію в процесі виконання завдання на «дофантазування» пісні. Їх імпровізації відзначалися чистотою інтонування, адекватною зміні характеру

образу. При виконанні завдань здобувач вищої освіти виявили увагу, інтерес та зосередженість. Для цих естрадних співаків – початківців характерною була чистота інтонування та прагнення передати уявлені ситуації при виразному виконанні.

Здобувачів освіти, які виконали завдання на оцінку «4», було не набагато більше. Вони показали достатньо високий рівень вокально-інтонаційної культури. Таких осіб було 3 з 38, що складає 8,9%. Ці здобувачі вищої освіти впоралися самостійно з двома запропонованими завданнями, але 3-є завдання виконали з допомогою викладача.

Результати діагностування показали невисокий відсоток здобувачів вищої освіти (12%), що складають 4 особи, які виконали завдання на оцінку «3», у яких виникли труднощі при інтонуванні, естрадні співаки – початківці відтворювали запропоновані завдання з додатковим показом викладача. У процесі свого виконання вони виявляли активність та інтерес. Однак недостатній розвиток вокально-інтонаційних та слухових навичок не давали даній групі здобувачів освіти повністю реалізувати свої можливості. У багатьох співаків – початківців спостерігалася відсутність належної координації між слухом та голосом, що викликало сором'язливість при співі. Індивідуальний підхід до кожного з досліджуваних дозволив нам визначити наявність у них основних передумов даного виду діяльності: інтерес до вокально-інтонаційних завдань, бажання їх виконувати, спроби імпровізації мелодії. Проте за сумою специфічних показників, що відповідають виділеним компонентам вокально-інтонаційної культури, ці здобувачі вищої освіти одержали низький бал. При співі в них спостерігалася фальшиве інтонування, невміння належного володіти голосом та співацьким диханням, але, незважаючи на це, у здобувачів вищої освіти виявлялась яскраво виражена емоційна реакція на виконання вправ. Відсутність образного мислення естрадних співаків – початківців тягло за собою і невідповідність характеру вокального інтонування. Але позитивним є той факт, що більшість здобувачів вищої освіти, що не володіють на достатньому рівні вокально-інтонаційними навичками, висловили бажання

навчитися співати та зацікавленість у вокально-виконавській діяльності.

Прояви вокально-інтонаційної культури в здобувачів вищої освіти, згідно з нашими даними, залежали від наявності не тільки слухових та вокально-інтонаційних даних, але й від творчого підходу до співацького процесу; відвідування здобувачами освіти вокальних занять, ставлення найближчого соціального оточення до даного виду діяльності. Вокально-інтонаційні здібності в здобувачів вищої освіти були не достатньо виявлені через відсутність навичок співу.

Виконання вокально-інтонаційних завдань ми розглядаємо в якості характеристики розвитку вокально-інтонаційної культури й для цього застосовуємо систему вправ певної вокально-інтонаційної складності, де важливу роль відводимо емоційно-образним можливостям та творчим проявам особистості. Якщо відносно легкі завдання здобувачі вищої освіти виконували на більш високому рівні, то більш складні вони виконали на більш низькому. І відповідно, якщо у завданнях по прямому наслідуванню здобувач вищої освіти був спроможним відтворити ту чи іншу вокальну інтонацію, то при відтворенні самостійно придуманого наспіву естрадний співак – початківець або припускався нечистого інтонування, або в нього несформоване ладотональне відчуття.

У результаті діагностики ми прийшли до висновку, що здобувачі вищої освіти із задоволенням відгукувалися на вокально-інтонаційні завдання, але при цьому зазнавали значних труднощів в самостійному інтонуванні. Були визначені естрадні співаки – початківці із порушеннями координації слуху й голосу та з недоліками в музичному розвитку. Ми спостерігали також і пасивне ставлення деяких здобувачів освіти до вокально-виконавської діяльності, небажання брати в ній участь.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження дозволив зробити висновок, що естрадні співаки – початківці підходять до процесу вокального інтонування більш свідомо. Вони здатні осмислювати вказівки викладача та, спираючись на невеликий досвід, без додаткового показу можуть виконати деякі

вокально-інтонаційні завдання. Образні характеристики, що використовуються викладачем у завданнях, допомагають здобувачам вищої освіти правильно й виразно інтонувати.

На основі одержаних результатів визначились групи здобувачів освіти з різними ступенями розвитку вокально-інтонаційної культури. Ми виокремили шість рівнів вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Зведена таблиця рівнів сформованості вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти (констатувальний етап дослідження)

Рівні сформованості вокально-інтонаційної культури	%
I високий	5,0
II достатньо високий	10,0
III середній	10,0
IV низький	30,6
V дуже низький	44,2
VI нульовий	0,2
Усього	100

За даними констатувального експерименту можна зробити висновок, що вихідний рівень вокально-інтонаційної культури низький і потребує подальшої роботи.

Наступна четверта методика дозволила нам з'ясувати інтерес здобувачів освіти до вокально-виконавської діяльності, їх ставлення до даного виду роботи, емоційну спрямованість.

Аналіз результатів бесіди з естрадними співаками – початківцями показав, що з 38 опитаних 97,1% люблять співати, 81,5% відповіли, що їм подобаються пісні, які вони співають на заняттях.

Основними мотивами позитивного ставлення здобувачів освіти до співу є:

– мотиви самоствердження особистості, («щоб подобатися друзям,

хлопцю»);

– специфічні мотиви («хочу стати співачкою», «хочу співати як Джамала»).

Мотиви, що спрямовують здобувачів вищої освіти, відіграють визначальну роль у їх ставленні до вокально-виконавської діяльності і впливають на вокально-інтонаційну культуру особистості.

Більшість опитаних здобувачів вищої освіти надають перевагу веселій (47,6%) та танцювальній (26,9%) за характером пісні у силу своєї рухливості й внутрішньої активності. Ліричним пісням віддають перевагу 9,2%, урочистим – 8,7% та сумним – 7,6% опитаних.

Відповідаючи на питання, що здобувачам вищої освіти подобається у вокальних заняттях, 50,4% здобувачів освіти відповіли, що люблять виступати на концертах, 28,8% – подобається сам процес співу, 17,1% – цікавий процес розучування нових пісень та 3,7% здобувачів вищої освіти, що навчалися в музичних закладах освіти, відзначили необхідність роботи над подоланням вокально-інтонаційних труднощів.

У зв'язку зі спрямованістю здобувачів вищої освіти на вокально-виконавську діяльність нас зацікавило питання про взаємозалежність між бажанням співати, умінням інтонаційно чисто відтворювати мелодію та долати труднощі в процесі роботи над вокальним інтонуванням.

У результаті аналізу даного питання ми визначили, що здобувачі вищої освіти люблять співати, їм подобається чистота інтонування при співі, але при цьому вони не люблять працювати над вдосконаленням своїх умінь, не звикли працювати та долати труднощі при оволодінні вокально-інтонаційними навичками.

Велике значення для формування вокально-інтонаційних навичок надається умінню здобувачів вищої освіти створювати образ та уявляти його під час співу. Досліджуючи одержані результати у заданому напрямку, ми визначили, що 76,2% опитаних здобувачів вищої освіти уявляють той образ, який передається у пісні; 23,8% – не можуть уявити запропонований образ. Ми

це пов'язуємо, по-перше, з тим, що в здобувачів вищої освіти не закладено від природи музичних здібностей; по-друге, що ці естрадні співаки-початківці недостатньо уважно слухають пісню, і, по-третє, можемо припустити, що здобувачі вищої освіти нічого не уявляють тільки тому, що їх цьому ніхто попередньо не вчив.

Для того щоб правильно співати, необхідно вчитися. Здобувач вищої освіти може співати вдома. Аналіз результатів бесіди з здобувачами освіти показав, що 75,5% здобувачів освіти співають тільки в закладі освіти, де вони можуть реалізувати свої співацькі можливості; 17,1% здобувачів освіти співають вдома; 5,8% – співають у церковному хорі.

Даний результат свідчить про те, що основні співацькі уміння та навички прищеплюються тільки в закладах освіти, але, як правило, вони не реалізуються в життєдіяльності в майбутньому. Це вказує на те, що інтерес та бажання співати не виховується, а є необхідністю освітньої програми.

Переважає більшість здобувачів вищої освіти (85,4%) мають бажання та потребу навчитися правильно співати, оскільки через гарний спів проявляється душа людини й намагання реалізувати свої позитивні якості.

Таким чином, результати даної методики дозволили зробити висновок про те, що у здобувачів вищої освіти проявляється позитивне ставлення до співу й бажання вдосконалювати свої досягнення у вокально-виконавській діяльності. Співаки-початківці надають перевагу веселим і танцювальним за характером пісням, тому що вони відчують позитивні емоційні реакції та інтерес. Проте в здобувачів освіти відзначається нестача знань та умінь у даному виді роботи, що підтверджується невмінням чисто інтонувати мелодію пісні, невмінням виявити значення вокально-інтонаційної діяльності. Ці особливості ми враховували при розробці програми нашої експериментальної роботи.

2.2. Методика виховання вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі роботи над музичним образом

На основі аналізу стану вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти, виявлення інтересу естрадних співаків – початківців до вокально-хорової діяльності, знайомства з досвідом роботи викладачів, ми визначили вектор подальшого провадження нашого дослідження. Для цього була розроблена експериментальна програма та методика проведення дослідження у формі розробки робочої програми вибіркової навчальної дисципліни з робочою назвою «Класу вокально-інтонаційної культури» для здобувачів вищої освіти.

При реалізації експериментальної програми ми спиралися на аналіз існуючих програм навчальних дисциплін, за якими здійснюється процес підготовки естрадних співаків.

Проаналізувавши стан проблеми в робочих програмах навчальних дисциплін, які на сьогодні діють в Україні, ми намагались з'ясувати, у якій мірі чинні програми орієнтують викладачів на розвиток вокально-інтонаційної культури естрадних співаків-початківців.

Так, було враховано визначені у програмі з фаху сучасні вимоги до освітнього процесу: формування у здобувачів вищої освіти музичної культури як складової частини духовної культури. Аудиторні заняття розглядаються як цілісні заняття мистецтва, де музичне виховання здобувачів вищої освіти ґрунтується на основі української національної культури, як невід'ємної частини духовного життя українського народу.

Важливою особливістю наявних робочих програм є їх тематична побудова. Разом з тим в проаналізованих програмах немає чітко визначених позицій вокально-виконавської діяльності здобувачів вищої освіти цілеспрямованій на розвиток вокально-інтонаційної культури у процесі роботи над музичним образом. Враховуючи, що наші дослідницькі ідеї сприяють збагаченню освітнього процесу естрадних співаків – початківців у плані надбання музичних знань, умінь та навичок, які складають фундамент вокально-інтонаційної культури, ми пропонуємо доповнити існуючу систему

вибірковою дисципліною з робочою назвою «Клас вокально-інтонаційної культури».

«Клас вокально-інтонаційної культури» – це колектив, який об'єднує усіх здобувачів освіти для вдосконалення своїх вокально-інтонаційних здібностей, для ознайомлення з новими творами, для осягання вокального мистецтва, розвитку особистісних якостей. Завдання «Класу вокально-інтонаційної культури» – прилучення здобувачів вищої освіти до духовного багатства народу, до розвитку ціннісних орієнтацій та формуванню потреби до співу.

Мета експериментальної програми полягає у розвитку в здобувачів вищої освіти зацікавленості до вокально-виконавської діяльності, виховання у них ставлення до вокального інтонування як невід'ємної частини духовного життя.

У завдання програми входить:

- вивчення вокальної музики;
- цілеспрямований розвиток вокально-інтонаційних здібностей;
- формування практичних вокально-інтонаційних здібностей та умінь ними користуватися при відтворенні знайомого та нового вокального матеріалу.

Виховний потенціал «Класу вокально-інтонаційної культури» зумовлений тим, що програма дисципліни інтегрує кожного здобувача вищої освіти в активну вокально-виконавську діяльність; спрямовує на виховання гармонійної та гармонійно розвинутої особистості й створює такі відношення, за якими сам здобувач вищої освіти активно прагне до максимальної реалізації своїх специфічних здібностей.

У запропонованій програмі основний акцент зміщується на музичний образ, який використовується у творчому процесі як засіб активізації музичного слуху, вокального інтонування, образного мислення, а також як чинника у сфері розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти. Саме за допомогою музичного образу найбільш доцільно впливати на розвиток загальних та специфічних компонентів вокально-інтонаційної культури.

Враховуючи, що програми дисципліни, спрямованої саме на розвиток

вокально-інтонаційної культури у практиці закладів вищої освіти немає, ми для визначення експериментальної програми спиралась на методологічні основи та принципи системи підготовки співаків:

- необхідність цілеспрямованого музично-виховного впливу на здобувачів вищої освіти залученням до вокально-виконавської діяльності;
- доповнення аудиторних занять позааудиторними вокальними заняттями поєднанням різних форм роботи з розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти при виборі вокального репертуару.

При систематизації матеріалу з виховання вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі роботи над музичним образом основою послужили результати досліджень:

- сутності художніх образів та естетичного розвитку здобувачів освіти (Д. Кабалевський, Л. Коваль [66], Л. Столович [138]);
- специфічні особливості вокально-виконавської діяльності здобувачів освіти (Н. Ветлугіна [30], Д. Огороднов, Г. Стулова та ін.).

У відповідності з вищевикладеними тезами визначені вимоги до змісту програми для «Класу вокально-інтонаційної культури»:

- виховна спрямованість вокальних творів та вокально-інтонаційних вправ;
- емоційна спрямованість вокальних творів;
- використання народних, класичних та сучасних творів у вокально-виконавській діяльності;
- урахування інтересів здобувачів освіти у вокально-виконавській діяльності;
- зв'язок вокального інтонування та завдань творчого характеру.

На основі визначених загальних положень та вимог ми розробили конкретний зміст експериментальної програми, яка передбачає такі розділи:

1. Основні види та форми роботи з розвитку вокально-інтонаційних здібностей.

2. Створення умов для цілеспрямованого розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі роботи над музичним образом.

При доборі матеріалу ми враховували, що цілеспрямований розвиток вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти заснований на розвитку творчих музичних та вокально-інтонаційних здібностей. Для чого було використано досвід з праць дослідників:

– для розвитку творчих здібностей (О. Апраксіна [10], А. Борисова [26], Н. Георгян [38], Л. Дмитрієва [53], О. Лазаренко [78], О. Мелік-Пашаєв [92] та ін.);

– для розвитку музичних здібностей (Л. Баренбойм [16], В. Гребенніков, З. Жовчак, Г. Рігіна, О. Ростовський, В. Лабунець [77], А. Зиміна [58], О. Радинова та ін.);

– для розвитку вокально-інтонаційних здібностей (М. Леонтович, Т. Овчиннікова [105], В. Попов [118], О. Раввінов [124], Т. Орлова [107], В. Соколов, Л. Дмитрієва [53] та ін.).

Специфічною особливістю є наявність різноманітних варіантів вокально-інтонаційних вправ технічного та творчого характеру. При виборі вправ технічного характеру ми скористались рекомендаціями В. Ємельянова, Г. Стулової та ін., а творчого – Л. Горюнової [43], Д. Огороднова та ін.

Основним компонентом другого розділу є загальні вимоги до результатів навчання. При з'ясуванні вимог ми враховували зміст матеріалу у кожному розділі програми й відповідно до цього передбачали розвиток вокально-інтонаційних знань, умінь та навичок, рівень яких у здобувачів вищої освіти поступово підвищується протягом усього навчання. Залежно від методики навчання відбувається поетапний розвиток вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

До змісту вимог були інтегровані такі знання, уміння, навички здобувачів вищої освіти.

1. Розрізняти емоційний зміст вокального твору.
2. Мати елементарні поняття про форму музичних творів, про засоби музичної виразності.
3. Уміти слухати й чути себе під час співу.
4. Уміти засобами музичної виразності передавати характер вокального твору.
5. Вимоги до якості вокального інтонування:
 - інтонаційно чисто відтворювати звуки;
 - користуватися співацьким диханням;
 - співати легко, не форсуючи звук;
 - співати, чітко вимовляючи поетичний текст;
 - виразно виконувати вокальний твір.
6. Проявляти творчу активність у процесі роботи над вокально-інтонаційними вправами – самостійно інтонувати закінчення невеликих пісень.
7. Уміти емоційно, виразно співати вокально-хорові твори, вправи різного характеру.
8. Уміти оцінювати свій спів та спів інших здобувачів освіти.

Основним завданням розвитку навичок вокального інтонування є правильно організоване співацьке дихання, чітка артикуляція та дикція.

У зв'язку з цим ми до змісту програми включили цікаві для здобувачів освіти дихальні та артикуляційні вправи. Цілеспрямовані вправи допомагають підготувати співацький апарат естрадного співака до правильного співу. Запропонований програмний матеріал викликає в здобувачів освіти позитивне ставлення до вокально-виконавської діяльності. Повторювання та закріплення музичного матеріалу зумовлює міцність вокально-інтонаційних навичок естрадного співака, що і впливає на його вокально-інтонаційну культуру.

Розвиток вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти припускає організацію освітнього процесу, основою якого є сукупність

педагогічних умов, що дозволяють здійснювати доцільний взаємозв'язок між вокально-виконавською діяльністю та рівнем розвитку вокально-інтонаційних здібностей здобувачів вищої освіти.

У визначенні педагогічних умов ми виходили з того, що розвиток вокально-інтонаційної культури здобувача вищої освіти за допомогою музичного образу може проходити успішно, якщо процес реалізації експериментальної програми здійснювати поетапно.

Перший етап (ознайомчий) передбачає накопичення здобувачами освіти інтонаційного досвіду, що активізує сприйняття вокальних творів; накопичення певного кола музично-слухових уявлень. Другий етап (усвідомлений) має на меті формування інтонаційної точності виконання вокальних творів та розвиток вокально-слухових навичок. Третій етап (творчий) передбачає самостійне опанування естрадними співаками – початківцями різних вокальних інтонацій, формування потреби удосконалення співу.

Значна роль у розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів освіти належить викладачу. Для підготовки ми спланували проведення музичний лекторій, у якому передбачили розкриття змісту та значення вокально-інтонаційної культури в життєдіяльності майбутнього естрадного співака, мета та завдання розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

Велику роль у розвитку вокально-інтонаційної культури має розвиток оцінки та самооцінки співу. Оцінка вокально-виконавської діяльності здобувачів вищої освіти відповідала вокально-інтонаційному рівню кожної особистості. Характер вокально-інтонаційних здібностей здобувачів освіти припускав вправи не тільки творчого характеру, але й технічного.

Виходячи з завдань ми ретельно добирали вокальний репертуар для занять, попереду виконуючи технічні вправи для забезпечення більш якісного інтонування. Сформулювали й відобразили в експериментальній програмі той мінімум вокально-інтонаційних умінь, навичок, якими повинні оволодіти естрадні співаки – початківці на кожному етапі навчання, виділили специфічні можливості здобувачів освіти з різним рівнем сформованості вокально-

інтонаційних здібностей, які були направлені на розвиток як вокально-інтонаційних навичок, так і на розвиток у здобувачів освіти емоційного відгуку в процесі переживання музичного образу вокальних творів. Робота ґрунтувалась на матеріалі народних, класичних та сучасних творів. Здобувачі вищої освіти активно проявляли себе у колективній діяльності.

Працюючи з естрадними співаками-початківцями, ми можемо відмітити, ефективність перекладання накопиченого у здобувачів освіти музичного досвіду на виразну вокально-інтонаційну мову. Здобувачі освіти відносяться до співацького мистецтва із зацікавленістю, їх приваблює синтетична за своєю природою вокально-виконавська діяльність. У здобувачів освіти цього на початковому етапі достатньо розвинена внутрішня психологічна активність, здатність до живого обміну почуттями й вираження власного бачення світу, їхнє емоційне життя достатньо насичене. Для них характерна щирість у виявленні почуттів під час співу. Але, не зважаючи на це, почуття не мають ще повної форми вираження і не можуть повною мірою проявлятися в усвідомленому відтворенні запропонованого музичного матеріалу. Тому поряд з вокально-інтонаційними завданнями використовувався різноманітний інформаційний матеріал, у змісті якого – бесіди про музичне мистецтво і його характер. Тематика даних бесід тісно пов'язана зі змістом музичного образу вокальних творів. У цей період ми знайомили здобувачів освіти з такими важливими особливостями співу, як виразність, емоційність. Ввели поняття про доцільність музичного образу у вокальному інтонуванні, розширили уявлення про красу співу й необхідність чистого інтонування під час виконання вокальних творів. У зв'язку з цим було визначене наступне завдання – формування в здобувачів освіти виконавського рівня відтворення пісні, збагачення їх уявлень про вокально-інтонаційні можливості, про способи віддзеркалення музичного образу в співі. Завдання навчання полягало у розвитку емоційної сфери здобувачів освіти, знаходженні засобів вираження музичного образу, у встановленні того, що естрадні співаки – початківці відчують у процесі співу. Занурюючись у співацьке середовище, здобувачі вищої освіти вчилися

відчувати свободу голосового апарату, природність та задоволення співом. Відбувався розвиток слухових, інтонаційних та вокальних можливостей, формувались перші уявлення про музичний образ. З цією метою використовувались різноманітні наочні методи-схеми, таблиці, графічні зображення, плакати, малюнки тощо. Особлива увага приділялась спільному інтонуванню пісень педагогом і здобувачами освіти. Підвищенню якості чистоти інтонування сприяв характер музичного образу, інтонації закладені у ньому, об'єднані єдиним ігровим сюжетом. Особлива увага приділялась розвитку музичного слуху та відчуттю ритму в здобувачів освіти. Тому на заняттях проводились такі види вокально-виконавських вправ: спів мелодії з плесканням в долоні на кожную сильну долю такту; плескання на слабу долю такту; спів й плескання з паузою, використовуючи різні розміри.

Розуміючи, що для розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів освіти особливе значення має музичний образ, ми здійснювали ретельний добір вокальних творів з яскравим, образним змістом. Загальними вимогами до відбору були зміст, образність, яскраво виражений характер твору.

Одним з основних методів експериментальної роботи ми обрали імпровізаційність, цінність якої полягає в навчанні здобувачів вищої освіти створювати вокально-інтонаційні характеристики образу та виражати свій емоційний стан через музичний образ. Багато уваги приділялось співу з використанням ілюстрацій. Це допомагало здобувачам вищої освіти увійти в музичний образ, активніше та яскравіше пережити його. Основне призначення даного виду роботи – це моделювання емоційних переживань здобувача вищої освіти. Різні емоційні стани естрадні співаки – початківці виражали різноманітними вокальними інтонаціями. Так, стан бадьорості, життєрадісності, активності виражалися рішучими, вольовими, енергійними інтонаціями; стан радості, веселощів передавались легкими, заповзятими інтонаціями; сумному стану відповідали спокійні, жалісливі інтонації.

Заняття вокально-інтонаційною імпровізацією проводилися в ігровій формі. Дуже подобалось естрадним співакам – початківцям придумувати

закінчення музичних фраз, дофантазувати фрагменти запропонованих пісень, орієнтуючись на запропонований текст і характер ілюстрованих образів.

Багато уваги приділялось розвитку голосового апарату, правильній співацькій установці, яка готує здобувачів освіти до серйозної активної роботи. На правильну співацьку поставу слід звертати увагу постійно, оскільки від неї залежить успіх усієї вокально-інтонаційної роботи. Вона організує процес співу й насамперед всього дихання, якому належить важлива роль.

На формувальному етапі відбувався спрямований розвиток вокально-інтонаційних здібностей здобувачів вищої освіти. У ході цього етапу ми послідовно й систематично навчали здобувачів освіти сприйманню музичних образів вокальних творів; умінню емоційно-усвідомлено аналізувати почуте, розуміти виразність музично-літературних структур. Ми ставили перед собою завдання – підготувати здобувачів освіти до сприймання конкретного музичного образу, посилюючи тим самим ефект його конкретного музичного впливу; систематично розширяти знання й світогляд здобувачів вищої освіти у вокально-виконавській сфері. Зміст вступної бесіди про той чи інший твір має містити в собі зміст, характер, жанр музики. Значення таких бесід полягало в тому, щоб допомогти естрадним співакам – початківцям, які не мають ще достатньо великого життєвого та музичного досвіду, зрозуміти зміст вокального твору, спрямувати увагу здобувача освіти на музичний образ, не руйнуючи при цьому цілісності та безпосередності сприймання.

Так, на ґрунті бесід щодо створення образних характеристик у здобувачів освіти почала виявлятися потреба самостійно вигадувати мелодію й інтонувати її у відповідності з характером образу.

У ході спостережень за процесом виконання завдань фіксувалось:

- емоційне ставлення до запропонованого матеріалу;
- уміння використовувати попередній досвід виконання вокально-інтонаційних завдань, але у новій образній характеристиці.

В атмосфері доброзичливого й терплячого відношення один до одного формується чуйність і уважність до творчого процесу. Естрадні співаки –

початківці звикають фантазувати, уявляти, створювати музичний образ у складних вокальних творах. Вокально-інтонаційний досвід суттєво розширюється й формується уява про образні характеристики як позитивні так і негативні, виражені у співацьких інтонаціях. Одним з основних завдань занять стало засвоєння здобувачами освіти поняття про виразність виконання. Узагальнюючи власний досвід, здобувачі вищої освіти поступово та послідовно вчилися відтворювати кожний із складових музичного образу. Діти починають усвідомлювати, що чисте інтонування при співі – це головне у передачі музичного образу, а музикальність, поведінка, дія при співі є виразністю виконання.

Здобувачами вищої освіти узагальнювався на новому, більш високому рівні вокально-інтонаційний матеріал. За основу був поставлений музичний образ, його особливості, які знаходять віддзеркалення у вокальному інтонуванні. Визначились особливості інтонаційної мови і те узагальнююче, що об'єднує вокальне мистецтво різних народів, зверталася увага на інтонаційні, ритмічні особливості вокальних творів. На заняттях естрадні співаки – початківці були ознайомлені з піснями народів світу та вивчали їх. Не зважаючи на те, що вивчення пісень іноземною мовою було пов'язано з великими труднощами, ніж спів рідною мовою, ці спроби збагатили здобувачів освіти відчуттями вокально-інтонаційної різноманітності пісень інших народів, пробуджуючи їх пізнавальні інтереси. Це було хорошим матеріалом для розвитку вокально-інтонаційної культури.

У сприйнятті вокально-хорових творів емоційність здобувачів вищої освіти поступово доповнюється бажанням співати, отже і розуміти, що висловлює інтонаційна мова пісні. Естрадні співаки – початківці можуть достатньо точно визначити емоційний настрій вокального твору та виділити музичний образ, слухаючи виразні вокальні інтонації та відтінки виконання. Здобувачів вищої освіти приваблюють, насамперед, ті моменти, коли музичний образ невідривно знаходить віддзеркалення їхньої свідомості та близький і зрозумілий їм. Тоді естрадні співаки – початківці уважно стежать за розвитком

мелодії пісні та сенсом поетичного тексту.

У вокально-виконавській діяльності перед здобувачами освіти виникає проблема досягнення художньо-виконавчого рівня. Естрадні співаки – початківці добре чують чисте інтонування; відчують різницю між кривлянням та образним перевтіленням під час співу.

Основну увагу при створенні музично-образних характеристик ми акцентували на спроби розкриття характеру музики, поетичного тексту та інтонаційних особливостей мелодії пісні. Базою для музично-образного уявлення здобувачів освіти і особливостей вокального інтонування стали вправи, у яких пропонувалося «озвучити» художню ілюстрацію. Такі спроби розширяли музично-образні уявлення здобувачів освіти та покращували чистоту інтонування.

Значна увага приділялась вправам з поетичним текстом. Кожне слово у тексті розкривалось здобувачам освіти як основний засіб виконання вокально-інтонаційних завдань, основний компонент створення музичного образу. Особливу значущість одержала інтонація проспіваної музичної фрази. Здобувачам вищої освіти пропонувалось відтворити фразу з різноманітними інтонаційними відтінками. Наприклад, заспівати («я співаю сам», «я співаю голосно», «я співаю тихо», «нас голубить сонечко» тощо) ніжно, грубо, сумно, зло, радісно, граючись тощо. Для навчальної та творчої роботи над музичним образом естрадним співакам – початківцям пропонувалася одна інтонація з різними текстами або один текст з різними інтонаціями. У здобувачів освіти розвивалися навички психологічної виразності вокального інтонування.

Протягом усіх етапів реалізації експериментальної програми розвитку вокально-інтонаційної культури особливу увагу приділяли розвитку в здобувачів вищої освіти потреби в удосконаленні вокального інтонування, розвитку оціночних умінь здобувачів освіти. Вирішенню цих достатньо складних завдань сприяла опора на особистісну спрямованість майбутнього естрадного співака, яка проявлялась у мотивації співу. Зміст мотивів вокально-виконавської діяльності здобувачів вищої освіти склали: емоційний чинник

задоволення потреби у співі, прагнення до успіху, самодовершеності тощо. Формуванню таких сталих мотивів вокально-виконавської діяльності сприяли: спрямованість вокально-інтонаційних вправ на позитивні емоційні реакції; концентрація уваги здобувачів освіти на якість вокального інтонування; позитивно-емоційна оцінка вокально-виконавської діяльності здобувачів освіти, забезпечення максимальної самостійності здобувачів вищої освіти; створення умов для творчої діяльності.

Таким чином, ми визначили зміст експериментальної програми й відпрацювали методику, яка сприяла розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти. У наступному підрозділі доцільним вважаємо проаналізувати результативність даної методики і, зокрема, вплив музичного образу на розвиток вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

2.3. Дослідно-експериментальна робота з виховання вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі роботи над музичним образом

Згідно із завданнями формувального експерименту, який здійснювався за порівнювальною методикою, були сформовані експериментальна та контрольна групи. З метою об'єктивності проведення експерименту й валідності результатів дослідження ми прагнули до того, щоб експериментальна й контрольна групи були первісно рівноцінні за кількісним складом здобувачів вищої освіти. При цьому враховувався інтерес та бажання здобувачів освіти співати (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Типологічні характеристики здобувачів вищої освіти експериментальної та контрольної груп

Групи	Типологічні ознаки	
	Кількість осіб	Інтерес та бажання співати
Експериментальна група (Е _г)	15	100%

Продовження таблиці 2.4.

Контрольна група (К _Г)	15	100%
---------------------------------------	----	------

Відображені в табл. 2.4 як експериментальна, так і контрольна групи за своїми типологічними характеристиками були однаковими, що послужило вихідною базою для здійснення експериментальної роботи: експериментальні групи, як форми позааудитної роботи працювали на основі експериментальної методики, а контрольні – на основі методики, яка існує в освітньому процесі наразі. Для більш коректної характеристики здобувачів вищої освіти експериментальної та контрольної груп даємо вихідні дані рівня вокально-інтонаційної культури за трьома діагностуючими методиками (табл. 2.5).

Таблиця 2.5**Вихідні дані рівня вокально-інтонаційної культури у Е_Г та К_Г (у балах)**

Група	Інтонування звуків різної висоти		Вокально- інтонаційні уміння та навички		Творчі здібності у процесі складення наспівів	
	Е _Г	К _Г	Е _Г	К _Г	Е _Г	К _Г
\bar{X}	2,00	1,77	1,97	1,93	2,07	2,10

На основі даної таблиці ми ще раз підтвердили первинний наш висновок про те, що як експериментальна, так і контрольна група за своїми показниками, зокрема, діагностуючими методиками, не мають суттєвих відмінностей.

Визначивши експериментальну та контрольну групи, було розпочато проведення формувального експерименту.

Оцінка ефективності розвитку вокально-інтонаційної культури за експериментальний період як у експериментальній, так і в контрольній групах порівнювались за такими ж показниками, як і на початку проведення експерименту:

- рівень інтонування звуків різної висоти;
- рівень вокально-інтонаційних умінь та навичок у процесі роботи над музичним образом;
- рівень творчих здібностей у процесі складання наспівів.

Проаналізуємо результати формувального експерименту за трьома діагностуючими методиками.

Порівнювальні дані контрольної та експериментальної груп в інтонуванні звуків різної висоти молодшими здобувачами вищої освіти. Навчання основам інтонування з акцентом на практичну значущість здобутих вокально-інтонаційних знань і в тісному зв'язку з вокально-виконавською діяльністю, дозволили естрадним співакам – початківцям експериментальної групи більш чисто інтонувати звуки різної висоти. У зв'язку з цим процес навчання в експериментальній групі проходив на більш високому рівні у порівнянні з контрольною.

Результати свідчать про те, що в здобувачів вищої освіти експериментальної групи на завершальному етапі експерименту підвищились показники рівня інтонування звуків на різній висоті. Особливу увагу ми приділяли естрадним співакам – початківцям з низьким й дуже низьким рівнем інтонування звуків, але вони прагнули наполегливо брати участь у концертних виступах.

Таким чином, в експериментальній групі ми приділяли більше уваги індивідуальному навчанню здобувачів освіти, чого не було у контрольній групі.

Творча вокально-виконавська діяльність сприяє «розкомплексованості» особистості здобувача вищої освіти, кращому виявленню його індивідуальних якостей. Вокальні заняття дозволили естрадним співакам – початківцям бути працездатними й дисциплінованими. У роботі з експериментальною групою провідною лінією є безпосередньо творча діяльність у процесі створення музичного образу. Робота над музичним образом починалася з формування початкового уявлення через поетичні характеристики образу до формування

самостійних навичок вокального інтонування. В експериментальній групі робота над вокальним твором будувалась за принципом – від загальних уявлень музичного образу до розвитку вокально-інтонаційної культури через оволодіння навичками вокального інтонування, а в контрольній групі надавалося менше уваги даній проблемі, тому що існуюча програма передбачає більш загальне музичне виховання. У зв'язку з цим здобувачі вищої освіти експериментальної групи показали більш високі результати, ніж здобувачі вищої освіти контрольної.

У експериментальній групі на завершальному етапі експерименту 20% здобувачів освіти від загальної кількості виконали всі завдання другої методики з максимальною оцінкою «п'ять» балів, а у контрольній – тільки 10%.

Це свідчить про те, що запропонована експериментальна методика дає можливість більше уваги надавати розвитку вокально-інтонаційних умінь та навичок у процесі роботи над музичним образом, що дозволило здобувачам освіти експериментальної групи показати більш високий рівень розвитку. Позитивним є той факт, що здобувачі вищої освіти експериментальної групи, які одержали оцінку «п'ять» балів, уміли в процесі співу відобразити характер створених наспівів та продемонструвати чистоту інтонування.

Це вказує на те, що основний акцент в експериментальній методиці робиться на розвиток вокально-інтонаційних умінь та навичок у процесі роботи над музичним образом, що відрізняє її від традиційної методики, за якою працювали здобувачі вищої освіти контрольної групи. Використовуючи в експериментальній групі музичний образ, як засіб виховання вокально-інтонаційної культури, ми переконались у тому, що на основі його усвідомлення естрадний співак – початківець підвищує результати вокального інтонування, що в свою чергу поглиблює у здобувача вищої освіти інтерес до співу.

Дана експериментальна методика дозволяє розвинути вокально-інтонаційні уміння та навички засобом музичного образу, іншими словами, відбувається процес співу в здобувачів вищої освіти на визначеному якісному рівні.

За результатами проведення статистичної обробки одержаних даних виявлено вірогідний ступінь різниць на користь експериментальної групи – $P < 0,05$ (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Порівнювальні показники розвитку вокально-інтонаційних умінь та навичок у процесі роботи над музичним образом за експериментальний період (у балах)

Групи	\bar{X}		Зрушення від вихідних $\bar{X}_1 - \bar{X}_2$	Вірогідність різності між групами t P
	Вихідні показники	Кінцеві показники		
Е _г	1,97±0,13	2,63±0,17	0,66	t > 2,00
К _г	1,93±0,14	2,17±0,15	0,24	P < 0,05

Порівнюючи середні показники, можна сказати про перевагу експериментальної групи.

Отже, навчально-виховний характер усіх завдань у експериментальній групі ґрунтується на спеціально підібраних вокально-інтонаційних завданнях. Активна вокально-виконавська діяльність призвела до того, що здобувачі вищої освіти експериментальної групи краще оволоділи вокально-інтонаційними уміннями та навичками, знаннями основ інтонування в процесі роботи над музичним образом.

Узагальнюючи результати діагностування розвитку вокально-інтонаційних умінь та навичок у процесі роботи над музичним образом, відзначаємо: естрадні співаки-початківці експериментальної групи достатньо вільно орієнтувалися у завданнях, які стали їм знайомі; у них проявлялося прагнення до самостійності; вони активно шукали способи вираження своїх почуттів у процесі вокального інтонування.

Якщо на етапі констатації виконання вокально-інтонаційних завдань

більша частина здобувачів вищої освіти відзначалася невпевненістю, відсутністю вокально-інтонаційних навичок, то в процесі формувального дослідження у естрадних співаків – початківців експериментальної групи спостерігалася впевненість, уміння краще слухати, чистіше інтонувати, відсутність «закомплексованості» навіть у випадку неправильного співу. Переважаючим чинником у поведінці здобувачів вищої освіти експериментальної групи було прагнення передати в співі образи та асоціації, що виникали в уяві під впливом виконання пісень, чого ми не спостерігали у здобувачів освіти контрольної групи.

Таким чином, нами була виокремлена така особливість: естрадні співаки - початківці з початково рівними показниками за рівнем розвитку вокально-інтонаційної культури в експериментальній групі вже на початковому етапі показали результати вище, ніж здобувачі вищої освіти з контрольної групи. Аналіз контрольної діагностики, яка проводилася у групах, вказує, що перехід здобувачів освіти від одного рівня вокально-інтонаційної культури до другого, більш високого, в експериментальній групі проходив дещо динамічніше, ніж це спостерігалось в контрольній групі. У контрольній групі зрушення рівнів розвитку вокально-інтонаційної культури спостерігалось лише на завершальному етапі експерименту, і якість їх відрізнялася від досягнень здобувачів вищої освіти експериментальної групи.

Отже, результати занять зі здобувачами освіти показали, що внаслідок систематизації знань і, відповідно, вокально-інтонаційного досвіду в здобувачів вищої освіти експериментальної групи підвищився рівень знань про значення музичного образу, проявилася адекватна оцінка власного співу, стійкий емоційний інтерес до вокально-виконавської діяльності, чого не було в здобувачів освіти контрольної групи.

Як показують дані, кількісні зміни показників відбулися як у здобувачів освіти експериментальної групи, так і в здобувачів освіти контрольної групи. Приріст показників закономірний, тому оскільки освітньо-професійні програми підготовки здобувачів вищої освіти передбачають загальний музичний

розвиток, а експериментальна – цілеспрямовану програму розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків – початківців, тому показники в експериментальній групі були вищі, що представлено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Зведена таблиця показників рівнів розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти E_r та K_r (%)

Рівні	E_r		K_r	
	Початковий етап експерименту	Завершальний етап експерименту	Початковий етап експерименту	Завершальний етап експерименту
I	5,6	16,7	5,6	10,0
II	8,9	14,5	7,8	11,1
III	11,1	15,6	10,0	8,9
IV	30,0	18,9	27,8	25,6
V	44,4	34,3	48,8	44,4
VI	–	–	–	–
Усього	100	100	100	100

Дані результати, наведені у табл. 2.7, ми пояснюємо кількома чинниками: доповненням вибіркового компоненту; акцентуванням уваги здобувачів освіти на способи засвоєння вокально-інтонаційних навичок засобом музичного образу; створення умов для якості вокального інтонування; способи засвоєння завдань творчого характеру.

Одержані експериментальні дані дозволяють зробити висновок про те, що в контрольній групі рівень розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти відзначається деякою поверховістю сприймання та недостатньо розвиненою здатністю глибоко проникати в музичний образ. Рівень вокально-інтонаційної культури в експериментальній групі сприяв більш тонкому сприйняттю естрадними співаками – початківцями музичного образу. Саме ми

на наш погляд обумовлений той факт, що якість вокального інтонування у них була вищою.

Вказувати на завершеність роботи, аналізувати її кінцеві результати ще рано, оскільки процес розвитку вокально-інтонаційної культури досить тривалий. У багатьох здобувачів освіти ще несталі вокально-інтонаційні уміння, естрадні співаки – початківці ще не оволоділи прийомами технічних, вокально-інтонаційних, творчих дій у повній мірі.

Проте проведені дослідження дозволили виявити позитивний вплив методики на емоційний розвиток здобувачів освіти, забезпечити сприятливі умови для активізації образного мислення, розвитку мотивів вокально-виконавської діяльності.

Результати нашого дослідження дозволяють відзначити, що у естрадних співаків – початківців активізація вокального потенціалу та розвиток інтонаційних здібностей набуває тенденції до зростання лише за визначених умов, коли забезпечується єдність емоційних, інтелектуальних, творчих можливостей, дотримується взаємозв'язок між різноманітними видами музичної діяльності, здійснюється цілеспрямоване й послідовне залучення здобувачів вищої освіти до індивідуальної та колективної вокально-інтонаційної творчості.

Висновки до розділу 2

1. Констатувальний етап дослідження передбачав виявлення початкового рівня вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти. Діагностуючі завдання дозволили визначити: 1) рівень звуковисотного інтонування; 2) рівень розвитку вокально-інтонаційних умінь та навичок у процесі роботи над музичним образом; 3) рівень розвитку творчих здібностей у процесі вокального виконавства.

2. Застосовані діагностичні методики дозволили виявити позитивне ставлення естрадних співаків – початківців до вокально-виконавської діяльності, бажання вдосконалювати свої співацькі здібності (100%). Однак, у

здобувачів вищої освіти констатовано брак слухових і вокальних умінь та навичок (73,7%), що значною мірою обумовлює неадекватні реакції поведінки, викликає складності при виконанні вокально-інтонаційних завдань.

3. Аналіз діагностики констатувального етапу дослідження дозволив диференціювати здобувачів освіти за рівнями розвиненості вокально-інтонаційної культури: високим (6,3%), достатньо-високим (10,2%), середнім (9,8%), низьким (29,4%), дуже низьким (43,1%), нульовим (1,2%).

Якісна характеристика рівнів наводиться в тексті розділу 2.2.

4. Аналіз навчально-методичного забезпечення дозволяє зробити узагальнення про те, що освітній процес має ґрунтовні потенціальні можливості для розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти, які спрямовані, зокрема на розвиток загальної музичної культури. Водночас наявні освітньо-професійні програми, за якими здійснюється процес професійної підготовки не містять конкретизованих позицій та визначеного змісту навчального матеріалу, спрямованого спеціально на розвиток вокально-інтонаційної культури у процесі професійної підготовки.

5. Діагностика викладацького складу (50 респондентів) виявила, що всі опитані (100%) звертають увагу на значущість розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти, але при цьому спеціально-організована робота, яка була б присвячена саме цьому аспекту не здійснюється (відсутні необхідні матеріально-технічні умови (57%), бракує навчально-методичного забезпечення (28%), музичним образом не послуговуються для розвитку вокально-інтонаційної культури (15%). Основною формою роботи, яка забезпечує розвиток вокально-інтонаційної культури в закладах освіти є аудиторні заняття (95%) і лише 5% - позааудиторна робота, яка реалізується у вокально-гуртковій формі

6. Аналіз результатів констатувального етапу дозволив конкретизувати можливості цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість здобувачів вищої освіти, визначити умови, які забезпечують ефективність процесу розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі

професійної підготовки. Основними з них вважаємо:

- позитивне ставлення викладача до даного виду діяльності;
- запровадження ефективної системи форм, засобів, методів освітнього процесу;
- достатній рівень матеріально-технічного забезпечення.

8. Однією з концептуально-важливих умов успішного розвитку вокально-інтонаційної культури є розробка методики, при формуванні положень якої враховано досвід впровадження наявних робочих програм навчальних дисциплін, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, результати опитування викладацького складу.

9. Розроблена програма «Розвиток вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти» характеризується спрямованістю на розвиток слухових та голосових здібностей, виконавських навичок, формуванням образного опанування реального світу, багатограним використанням музичних образів.

Тематичний зміст програми представлено основними розділами: I. Базовий, II. Образно-творчий. Вагомою особливістю запропонованої програми є багатогранне використання різнохарактерних музичних образів у розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

10. Розроблена авторська методика спрямована на емоційно-естетичне виконання вокальних творів, розвиток емоційної реакції співпереживання, співчуття, розвиток здобувачів вищої освіти зацікавленості вокально-виконавською діяльністю, розвиток у них позитивного ставлення до вокального інтонування як невід'ємної частини духовного життя.

Базовим засобом розвитку методика передбачає застосування музичного образу, яке дозволяє активізувати музичний слух, вокальне інтонування, образне мислення здобувачів вищої освіти.

Найефективнішою формою реалізації схарактеризованої методики є цілеспрямована діяльність у формі вибіркової навчальної дисципліни «Клас

вокально-інтонаційної культури».

«Клас вокально-інтонаційної культури» – це колектив, який об'єднує усіх здобувачів освіти для розвитку своїх вокально-інтонаційних спроможностей для ознайомлення з новими творами, для досягнення вокально-виконавського мистецтва, розвитку особистісних якостей. Метою класу вокально-інтонаційної культури є прилучення здобувачів вищої освіти до духовного багатства народу, розвиток ціннісних орієнтацій здобувачів освіти, формування у них потреби до співу та підвищення якісного рівня вокального інтонування у процесі роботи над музичним образом.

11. Статистичний аналіз результатів діагностики вказує, що наприкінці експериментального дослідження збільшилась кількість досліджуваних, які виявили високий рівень на 11,1%, достатньо - високий – на 5,6%, середній – на 4,5%, та зменшилась кількість здобувачів освіти, які виявили низький рівень на 11,1%, дуже низький – на 10,1%.

ВИСНОВКИ

1. В результаті аналізу вокально-інтонаційної культури визначено її структурно-змістовну характеристику. Вокально-інтонаційна культура у нашому дослідженні визначена органічною та суттєвою частиною музичної культури особистості, яка виступає цілісним структурним утворенням специфічних складових (музичний слух, вокальне інтонування) та загальних складових (інтелектуальна, потребово-мотиваційна, емоційна, діяльнісна, творча), що продукуються творчою роботою та можуть бути удосконалені у процесі роботи над музичним образом, реалізовуватися у вокально-виконавській діяльності під впливом відповідних компетенцій. Конкретизація сутності вокально-інтонаційної культури виявила, що вона є якісною характеристикою духовності особистості та базується на системі специфічних компетенцій, які проявляються в вокально-виконавській діяльності.

Опрацювання різноманітних джерел дозволяє конкретизувати структурно-змістовну характеристику, яка містить специфічні та загальні складові компонентів розвитку вокально-інтонаційної культури. До специфічних належать інтонування, музичний слух, вокальне інтонування; до загальних – інтелектуальна, потребово-мотиваційна, емоційна, діяльнісна, творча, які обумовлені властивостями психічної сфери особистості. У магістерській роботі обґрунтовано, що одним з основних засобів розвитку вокально-інтонаційної культури в освітньому процесі є музичний образ, який обумовлює ефективність процесу розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

2. Конкретизовано засоби розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти. Розвиток вокально-інтонаційної культури пов'язаний з загальним музичним розвитком та обумовлений наявним рівнем вокально-виконавської підготовки. Музичний образ як засіб розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти визначено на методологічному підґрунті положення про те, що саме у музичних образах представлені різноманітні інтонаційні відтінки почуттів, які можуть передаватися у співі. Найбільш

ефективним засобом розвитку вокально-інтонаційної культури визначено саме музичний образ оскільки, він найефективніше впливає на чуттєвий світ людини, спонукає появу позитивних емоцій, розвиток творчої уяви, уваги, музичного мислення, музичного смаку. Найефективнішою формою застосування музичного образу є вокально-виконавська діяльність. Музичний образ реалізовується в процесі виконання різноманітних вокально-інтонаційних завдань (звуковисотне інтонування; виявлення вокально-інтонаційних компетенцій у процесі роботи над музичним образом; виявлення творчих здібностей в процесі вокально-виконавської діяльності).

3. Дослідження стану вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у практиці дозволило діагностувати у здобувачів вищої освіти різні рівні розвитку вокально-інтонаційної культури. Високий рівень виявлено у 6,3% здобувачів вищої освіти, достатньо - високий – у 10,2%, середній – у 9,8%, низький – у 29,4%, дуже низький – у 43,1%, нульовий – у 1,2%.

Аналіз стану розвитку вокально-інтонаційної культури у освітньому процесі показало, що всі викладачі (100%) усвідомлюють значущість розвитку вокально-інтонаційної культури для спеціальностей, пов'язаних з вокальним виконавством (014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво), але при цьому спеціально-організована робота не здійснюється. Не у всіх закладах (57%) є достатній рівень матеріально-технічного забезпечення; 28% викладачів нарікають на нестачу навчально-методичного забезпечення; 15% – не використовують музичний образ для розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

Статистичний аналіз матеріалів вказує, що до завершального етапу формувального експериментального дослідження збільшилась кількість здобувачів вищої освіти високого рівня на 11,1%, достатньо високого – на 5,6%, середнього – на 4,5%, та зменшилась кількість здобувачів вищої освіти низького рівня на 11,1%, дуже низького – на 10,1%. Застосовані методи та прийоми, форми роботи позитивно вплинули на розвиток внутрішнього світу, морально-естетичні почуття, погляди, переконання, духовні потреби здобувачів вищої освіти. Позитивно вплинули на розвиток внутрішнього світу, морально-естетичні почуття, погляди, переконання, духовні потреби здобувачів вищої освіти.

тивне відношення та інтерес здобувачів вищої освіти до вокально-виконавської діяльності стимулювали процес розвитку вокально-інтонаційних здібностей.

4. Процес реалізації методики розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти передбачає визначені етапи. На першому етапі (ознайомчому) передбачено розширення здобувачами вищої освіти інтонаційного досвіду, що активізує сприйняття вокальних творів; розширення системи музично-слухових уявлень. Зміст другого етапу (усвідомленого) спрямований на розвиток інтонаційної точності виконання вокальних творів та вокально-слухових навичок. На третьому етапі (творчому) передбачено самостійне опанування здобувачами вищої освіти різних вокальних інтонацій, розвиток потреби удосконалення співу.

Для реалізації методики розвитку вокально-інтонаційно культури здобувачів вищої освіти була розроблена програма формуючого експерименту, яка була зосереджена на емоційно-естетичному виконанні вокальних творів, розвитку емоційної реакції співпереживання, співчуття, розвитку у здобувачів вищої освіти зацікавленості у вокально-виконавській діяльності, розвитку у них позитивного ставлення до вокального інтонування як невід'ємної частини духовного життя. У методиці основна спрямованість зміщується на музичний образ, який у творчому процесі є засобом активізації музичного слуху, вокального інтонування, образного мислення, а також як дієвої складової розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти. Саме за допомогою музичного образу найбільш доцільно впливати на розвиток специфічних та загальних складових розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти.

Аналіз результатів формувального дослідження дозволяє визначити ефективність запропонованої методики та стверджувати про можливість застосування музичного образу як найбільш дієвого засобу розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти. Здійснений аналіз дозволяє констатувати не тільки кількісне, а й якісне зростання показників у здобувачів вищої освіти експериментальної групи, яке виявилось у: 1) підвищенні загаль-

ної якості вокального інтонування; 2) поглибленні відтворення музичного образу в процесі вокального інтонування.

Результати дослідження створюють підстави для узагальнення, що ефективність розвитку вокально-інтонаційної культури у процесі роботи над музичним образом підвищується у разі забезпечення єдності комплексу форм, засобів, методів освітнього процесу; позитивного ставлення викладача до вокально-виконавської діяльності; наявності необхідного матеріально-технічного забезпечення. Серед основних шляхів розвитку вокально-інтонаційної культури необхідно виокремити цілеспрямоване використання музичного образу у вокально-інтонаційному навчанні, яке обумовлює поступове ускладнення вокально-інтонаційних завдань та вокальних творів. Аналіз емпіричних матеріалів дослідження вказує, що ефективність розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі роботи над музичним образом може бути досягнута завдяки такій організації освітнього процесу, яка заснована на використанні музичного образу як засобу впливу на розвиток специфічних та загальних здібностей здобувачів вищої освіти; на доповненні навчальної роботи – позааудиторною, яка охоплює здобувачів вищої освіти з різним рівнем музичних здібностей.

Здійснене дослідження не претендує на всебічне й вичерпне висвітлення окресленої проблеми. Подальших пошуків потребують аспекти, пов'язані зі спадкоємністю у розвитку вокально-інтонаційної культури на усіх рівнях освіти детальний аналіз усіх об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на розвиток вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти, диференціація особливостей розвитку вокально-інтонаційної культури академічних та естрадних співаків, виокремлення особливостей розвитку вокально-інтонаційної культури учасників ансамблю у порівнянні з солістами, а також продовження пошуку нових засобів активізації процесу розвитку вокально-інтонаційної культури. Теоретичне дослідження, а також аналіз емпіричних результатів вказують на необхідність розробки комплексної педагогічної системи розвитку вокально-інтонаційної культури протягом усього процесу здобуття освіти (на усіх її

рівнях – від загальної середньої до вищої), що передбачає концептуальні зміни в організації освітнього процесу на всіх освітніх рівнях, розробку методичних засад розвитку вокально-інтонаційної культури, що розкриває перспективи подальших наукових пошуків. До найбільш перспективних напрямків розробки цієї проблеми належить також підготовка викладача, який для організації педагогічного впливу на здобувачів освіти має володіти високим рівнем особистої вокально-інтонаційної культури й опанувати методичний апарат реалізації педагогічної системи розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин Э. В. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: *пособие для учителя*. Москва: Просвещение, 1983. 112 с.
2. Аболина Т. Г., Миропольская Н. Е. Эстетическое воспитание в школе. Київ: Вища школа, 1987. 96 с.
3. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении / Под ред. Г. И. Щукиной. Москва: Просвещение, 1984. 176 с.
4. Алмазов Е. И. О возрастных особенностях голоса у дошкольников, школьников и молодёжи. *Развитие детского голоса*. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1963. С. 18–27.
5. Алєйніков М. М. Розвиток музично-творчих здібностей молодших школярів у ігровій діяльності: Автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 1995. 26 с.
6. Амоношвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. Москва: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. 496 с.
7. Андреев А. Л. Художественный образ и гносеологическая специфика искусства: метод. аспекты проблемы. Москва: Наука, 1981. 193 с.
8. Ансерме Э. Беседы о музыке: Пер. с фр. 2-е изд. Ленинград: Музыка, 1984. 104 с.
9. Античная музыкальная эстетика. Москва: Музгиз, 1960. 304 с.
10. Апраксина О. А. Методика музыкального воспитания в школе: *учебное пособие*. Москва: Просвещение, 1983. 222 с.
11. Арисменди А. Л. Дошкольное музыкальное воспитание: Пер. с исп. / Общ. ред. М. Шуаре. Москва: Прогресс, 1989. 176 с.
12. Арістотель. Поетика: Пер. із старогрец. Київ: Мистецтво, 1967. 134 с.
13. Аристотель. Политика. Соч.: В 4 т. Москва: Мысль, 1984. Т.4. С. 375–644.
14. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. 2-е изд. Ленинград: Музыка, 1983. 144 с.

15. Аспелунд Д. Л. Развитие певца и его голоса. Москва: Музгиз, 1952. 192 с.
16. Баренбойм Л. А. За полвека: Очерки, статьи, материалы. Ленинград: Советский композитор, 1989. 368 с.
17. Барко В. І., Тютюнников Л. М. Як визначити творчі здібності дитини? Київ: Україна, 1991. 79 с.
18. Белобородова В. К. Развитие эмоций младших школьников средствами музыки. *Советская педагогика*. 1985. №6. С. 29–32.
19. Беспалько В. Г. Основы теории педагогических систем. Воронеж: Издательство Воронеж. ун-та, 1977. 304 с.
20. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. №1. С. 124–130.
21. Бех І. Д. Критерії моральної вихованості молодших школярів: *книга для вчителя* / За ред. І. Д. Бека, С. Д. Максименка. Київ: Радянська школа, 1989. 96 с.
22. Блонский П. П. Развитие мышления школьника. Москва: Учпедгиз, 1935. 128 с.
23. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Отв. ред. Б. М. Кедров. Ростов на Дону: Изд-во Ростов. ун-та, 1983. 173 с.
24. Бодалев А. А. Психология личности. Москва: Изд-во МГУ, 1988. 188 с.
25. Бодина Е. А. История музыкально-эстетического воспитания школьников: *учебное пособие*. Москва: МГЗПИ, 1989. 83 с.
26. Борисова А. А. Формирование творческих способностей младших школьников в процессе музыкальной учебно-игровой драматизации: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Киев, 1993. 128 с.
27. Бутенко В. Г. Педагогические основы формирования у старшеклассников эстетического отношения к искусству: Дис... док-ра пед. наук: 13.00.01. Херсон, 1992. 485 с.

28. Варламов А. Полная школа пения. Москва: Музыка, 1953. С. 25–76.
29. Верховинець В. Весняночка. Київ: Музична Україна, 1989. 342 с.
30. Ветлугина Н. А. Музыкальный букварь. Москва: Музыка, 1986. 111 с.
31. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики: *методичні рекомендації*. Київ: Освіта, 1991. 48 с.
32. Витковская Н. С., Щербо А. Б., Джола Д. Н. Формирование эстетической культуры младших школьников. Киев: Радянська школа, 1985. 134 с.
33. Вовк М. В. Развитие самостоятельной музыкальной деятельности младших школьников. Киев: Радянська школа, 1983. 207 с.
34. Волошина Н. Й. Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури: *посібник для вчителів*. Київ: Радянська школа, 1985. 104 с.
35. Воспитание музыкой: Из опыта работы / Сост.: Т. Е. Вендрова, И. В. Пигарева. Москва: Просвещение, 1991. 205 с.
36. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. Санкт-Петербург: Союз, 1999. 224 с.
37. Выготский Л. С. Психология искусства. Москва: Искусство, 1968. 379 с.
38. Георгян Н. М. Развитие творческих способностей младших школьников средствами музыкальной ритмики: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Луганск, 1998. 172 с.
39. Глинка М. Упражнения для усовершенствования голоса, методические к ним пояснения и вокализы-сольфеджио. Москва; Ленинград: Изд-во АПН РСФСР, 1951. С. 5–17.
40. Головин В. Основы культуры речи. 2-е изд. испр. Москва: Высшая школа, 1988. 320 с.
41. Головинский Г. О вариативности восприятия музыкального образа. *Восприятие музыки* / Ред.-сост. В. Максимов. Москва: Музыка, 1980. 256 с.
42. Гольдшмидт Г. Музыкальный образ и интонация. *Интонация и музыкальный образ: Статьи и исследования музыковедов Советского Союза и*

других социалистических стран / Под ред. Б. М. Ярустовского. Москва: Музыка, 1965. 354 с.

43. Горюнова Л. Певческое музицирование как творческая деятельность на уроке музыки. *Музыкальное воспитание в школе*: Сб. ст. / Сост. О. Апраксина. Москва: Музыка, 1972. Вып.8. С. 49–59.

44. Гродзенская Н. Л. Воспитательная работа на уроках пения. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1953. 156 с.

45. Гродзенская Н. Л. Слушание музыки в школе. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1961. 94 с.

46. Гурець Н. Т. Педагогічні умови розвитку творчості молодших школярів у гуртковій роботі: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 1994. 217 с.

47. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. Москва: Педагогика, 1986. 240 с.

48. Дем'янчук О. Н. Педагогічні основи формування художньо-естетичних інтересів школярів: *навчально-методичний посібник*. Київ: ІЗМН, 1977. 64 с.

49. Дем'янчук О. Н. Факультатив з мистецтва: естетичне виховання учнів. *Рідна школа*. 1994. № 10. С. 57–58.

50. Дерев'янка Л. А. Особливості формування вокально-мовленнєвої культури як складової педагогічної майстерності майбутнього вчителя: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 1993. 193 с.

51. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Київ: Райдуга, 1994. 62 с.

52. Дмитриев Л. В. Основы вокальной методики. Москва: Музыка, 2000. 368 с.

53. Дмитриева Л. Г. Система творческих заданий в музыкальном воспитании младших школьников (на примере первого класса): Автореф. дис... канд. пед. наук: Москва, 1981. 16 с.

54. Дряпіка В. І. Соціально-педагогічні основи формування орієнтацій студентської молоді на цінності музичної культури. Дис... док-ра пед. наук. Київ, 1997. 400 с.
55. Егоров А. А. Теория и практика работы с хором. Ленинград; Москва: Музыка, 1951. 239 с.
56. Жупанін С. І. Естетичне виховання молодших школярів засобами пейзажної лірики. Автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 1979. 24 с.
57. Завадська Т. М. Педагогічне діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів. *Початкова школа*. 1993. №3. С. 22–26.
58. Зими́на А. Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста: учебник для студентов высших учебных заведений. Москва: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2000. 304 с.
59. Зязюн І. А. Інтелектуально творчій розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. Монографія* / За ред. І. А. Зязюна. Київ: Вид-во «Вінок», 2000. С. 11–20.
60. Іванова Л. Педагогічні ідеї М. Д. Леонтовича. *Музика в школі*. 1982. №8. С. 58–62.
61. Из истории музыкального воспитания: *хрестоматия* / Сост. О. А. Апраксина. Москва: Просвещение, 1990. 206 с.
62. Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича. Київ: Либідь, 1994. 665 с.
63. Каган М. С. Искусство в системе культуры. Ленинград: Искусство, 1987. 267 с.
64. Карпенко И. М. Формирование образного мышления у старших школьников (на материале художественной литературы): Автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 1983. 24 с.
65. Клименко В. В. Как воспитать вундеркинда. Харьков: Фолио, 1996. 463 с.
66. Коваль Л. Г. Виховання почуття прекрасного. Київ: Радянська школа, 1983. 120 с.

67. Кодай Золтан. Избранные статьи: Пер. с венг. Москва: Сов. композитор, 1982. 288 с.
68. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост.: В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. Москва: Педагогика, 1988. 416 с.
69. Концепція національного виховання. *Початкова школа*. 1995. №2. С. 48–53.
70. Коротяєв Б. І. Педагогіка у питаннях, відповідях та прогностичних очікуваннях: *навчальний посібник*. Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2000. 164 с.
71. Костюк А. Г. Восприятие мелодии: Мелодические параметры процесса восприятия музыки. Київ: Наукова думка, 1986. 191 с.
72. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Радянська школа, 1989. 609 с.
73. Красильникова М. Интонация как основа музыкальной педагогики. *Искусство в школе*. 1991. №2. С. 6–9.
74. Кремень В. Г. Національна освіта як соціокультурне явище. *Учитель*. 1998. №2. С. 10–17.
75. Критерії оцінювання навчальних досягнень у системі загальної середньої освіти (Проект). *Освіта України*. 2001. 7 лют. (№6). С. 3–16.
76. Крутецкий В. А. Психология обучения и воспитания школьников. Москва: Просвещение, 1976. 303 с.
77. Лабунець В. М. Практичне забезпечення творчої активності молодших школярів у процесі народно-інструментального музикування: Автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 1993. 23 с.
78. Лазаренко О. М., Науменко С. І. Творчість дитини і музичне виховання. *Початкова школа*. 1994. №11. С. 16–17.
79. Лашенко А. Хоровая культура: аспекты изучения и развития. Київ: Музична Україна, 1989. 136 с.

80. Леонтьев А. Н. Некоторые проблемы психологии искусства. *Избранные психологические труды*: В. 2т. Т.1. Москва: Педагогика, 1983. С. 232–239.
81. Локк Дж. Мысли о воспитании. Соч.: В 3 т. Москва: Мысль, 1988. Т.3. С. 404–608.
82. Лук А. Н. Учись мыслить. Москва: Знание, 1975. 186 с.
83. Лук А. Н. Эмоции и личность. Москва: Знание, 1982. 176 с.
84. Львов М. Л. Из истории вокального искусства. Москва: Музыка, 1964. 176 с.
85. Мадорский А. Ф. Музыка начинается в семье. Москва: Знание, 1982. 96 с.
86. Мазель Л. А., Цуккерман В. А. Анализ музыкальных произведений. Москва: Музыка, 1967. 752 с.
87. Мазель Л. А. Строение музыкальных произведений. 3-е изд. Москва: Музыка, 1984. 527 с.
88. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: В 8 т. Москва: Педагогика, 1985. Т.5. 336 с.
89. Масол Л. Образ-слово-думка: полікультурний діалог в освітньому просторі. *Мистецтво та освіта*. 1999. №4. С. 38–45.
90. Мацейкін М. А., Медведенко О. О. Психологічні умови розвитку музично-естетичної культури у дітей молодшого шкільного віку. *Початкова школа*. 1994. №1. С. 15–18.
91. Медушевский В. Интонационно-фабульная природа музыкальной формы: Автореф. дис... док-ра искусствоведения. Москва, 1983. 46 с.
92. Мелик-Пашаев А. А. Педагогика искусства и творческие способности. Москва: Знание, 1981. 96 с.
93. Менабени А. Г. Методика обучения сольному пению. Москва: Просвещение, 1987. 95 с.

94. Методика музыкального воспитания: *учебник для студентов высших педагогических учебных заведений* / Л. Г. Дмитриева, Н. И. Черноиваненко. Москва: Издательский центр «Академия», 2000. 240 с.
95. Метод научной педагогики Марии Монтессори / сост. З. Н. Борисова, Р. А. Семерникова. Киев: АО «Каскад», 1993. 144 с.
96. Миропольская Н. Е. Вслушиваясь в слово: *пособие для учителя*. Київ: Радянська школа, 1989. 95 с.
97. Миропольська Н. Є. Формування почуття прекрасного. Київ: товариство «Знання» УРСР, 1987. 32 с.
98. Музыка в школі: 3б.ст. Вип.3. Київ: Музична Україна, 1976. 118 с.
99. Музыкальное воспитание в школе. Москва: Музыка, 1977. Вып.12. 109 с.
100. Музыкальное воспитание дошкольников: учебник для студентов высших и средних педагогических учебных заведений / О. П. Радынова, А. И. Катинете, М. Л. Палавандишвили. 3-е изд., стереотип. Москва: Издательский центр «Академия», 2000. 240 с.
101. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия. Москва: Музыка, 1972. 383 с.
102. Національна державна комплексна програма естетичного виховання /Укл: І. А. Зязюн, О. М. Семашко. *Рідна школа*. 1995. №12. С. 29–53.
103. Неперервна професійна освіта: проблеми науки, перспективи. *Монографія* / За ред. І. А. Зязюна. Київ: Вид-во «Вінок», 2000. 636 с.
104. Общая психология / Под. ред. А. В. Петровского. Москва: Просвещение, 1970. 476 с.
105. Овчинникова Т. Н. Формирование детского певческого голоса в процессе хоровых занятий. *Советская педагогика*. 1971. №6. С. 67–74.
106. Орлова Е. М. Интонационная теория Асафьева как учение о специфике музыкального мышления. Москва: Музыка, 1984. 302 с.
107. Орлова Е. М. Музыкальная жизнь и процесс интонирования. *Советская музыка*. 1981. №6. С. 22–31.

108. Очеретовская Н. Содержание и форма в музыке. Ленинград: Музыка, 1985. 111 с.
109. Музыка в школі: Зб. ст. / Упоряд. Г.М. Падалка. Київ: Музична Україна, 1980. Вип. 6. 91 с.
110. Падалка Г. М. Учитель, музыка, діти. Київ: Музична Україна, 1982. 144 с.
111. Петрова Ю. П. Динамика эстетического развития личности в процессе её общения с искусством. *Искусство и эстетическое воспитание молодежи* / Ред. кол. В. Г. Кисунько, И. Н. Гращенкова и др., 1981. С. 137–166.
112. Петровский А. В. Способности и труд. Москва: Знание, 1966. 80 с.
113. Пиаже Ж. Речь и мышление ребёнка. Москва: Педагогика-Пресс, 1994. 528 с.
114. Платон. Сочинения: В 3 т. Москва: Мысль, 1971. Т.3, ч.1. 687 с.
115. Платон. Сочинения: В 3 т. Москва: Мысль, 1972. Т.3, ч.2. 678 с.
116. Платонов К. К. Структура и развитие личности. Москва: Наука, 1986. 256 с.
117. Попов В. Русская народная песня в детском хоре. Москва: Музыка, 1985. 80 с.
118. Попов В., Тихеева Л. Школа хорового пения. Вып.1. Москва: Музыка, 1986. 160 с.
119. Проблемы музыкального мышления: Сб. ст. /Сост. М. Г. Арановский. Москва: Музыка, 1974. 336 с.
120. Програми для шкіл (класів) з поглибленим теоретичним та практичним вивченням музики. I-X класи / Укл. З. З. Жовчак. Київ: Радянська школа, 1990. 101 с.
121. Програми з музики для середньої загальноосвітньої школи та позакласна робота з музики у 1-4 класах / Укл.: А. Т. Авдієвський, А. Г. Болгарський, І. М. Гадалова. Київ: Освіта, 1994. 71 с.
122. Психологический словарь / Сост.: А. В. Запорожец, В. В. Давыдов, Б. Ф. Ломов. Москва: Педагогика, 1983. 448 с.

123. Работа с детским хором: Сб. ст. / Под ред. проф. В. Г. Соколова. Москва: Музыка, 1981. 70 с.
124. Раввінов О. Методика хорового співу в школі. 2-е. вид. Київ: Музична Україна, 1971. 124 с.
125. Развитие творческой активности школьников / Под ред. А. М. Матошкина. Москва: Педагогика, 1991. 160 с.
126. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах. Київ: ІЗМН, 1997. 204 с.
127. Ростовський О. Я. Музичний фольклор у вихованні молодших школярів. *Початкова школа*. 1992. №9–10. С. 36–39.
128. Ростовський О. Я. Педагогічні основи керування процесом музичного сприймання школярів: Дис... док-ра пед. наук. 13.00.01 / АПН Укр. ін-т педагогіки. Київ, 1993. 444 с.
129. Ротерс Т. Т. Ритмическое развитие личности школьника (анализ взаимодействия физического и эстетического воспитания). Луганск: ООО «Знание», 1998. 170 с.
130. Рудницька О. П. Вчись цінувати прекрасне: Естетична оцінка в муз.-пед. практиці. Київ: Муз. Україна, 1983. 112 с.
131. Рудницька О. П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: *навчальний посібник*. Київ: «ЕксОб», 2000. 208 с.
132. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. Львів; Краків; Париж: Просвіта, 1993. 127 с.
133. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: *монографія*. Київ: Поліграфкнига, 1996. 406 с.
134. Система детского музыкального воспитания Карла Орфа / Под ред. Л. А. Баренбойма. Ленинград: Музыка, 1970. 160 с.
135. Сікорський П. І. Методологічні підходи до розв'язання суперечностей педагогічного процесу. *Шлях освіти*. 1999. №2. С. 5–10.
136. Смирнов С. Д. Психология образа: Проблема активности психологического отражения. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1985. 231 с.

137. Сохор А. Н. Вопросы социологии и эстетики музыки. Москва: Советский композитор, 1980. 295 с.
138. Столович Л. Н. Жизнь-творчество-человек: Функции художественной деятельности. Москва: Политиздат, 1985. 415 с.
139. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения: В 3 т. Москва: Педагогика, 1979. Т.1: Рождение гражданина. С. 464–523. Т.2: Павлышская средняя школа. С. 352–366.
140. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Київ: Радянська школа, 1988. 272 с.
141. Сухомлинські О. В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми (вступна стаття). *Педагогіка і психологія*. 1997. №1. С. 105–111.
142. Сущенко Т. И. Основы внешкольной педагогики: *Пособие для классных руководителей, педагогов внешкольных учреждений*. Мнинск: Бел. навука, 2000. 221 с.
143. Таран І. М. Естетичне виховання молодших школярів на народних музичних традиціях: Автореф. дис... канд. пед. Наук. Київ, 1994. 22 с.
144. Тарасов Г. С. Психологические особенности музыкального обучения младших школьников. *Музыка в школе*. 1983. №2. С. 14–18.
145. Теплов Б. М. Избранные труды: В 2т. Москва: Педагогика, 1985. Т.1. С. 14–222.
146. Учите детей петь: Песни и упражнения для развития голоса у детей 6-7 лет: Книга для воспитателей и муз. руководителей дет. сада / Сост. Т. М. Орлова, И. С. Бекина. Москва: Просвещение, 1988. 143 с.
147. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Собр. соч. Москва; Ленинград: Изд-во АПН РСФСР, 1950. Т.8. 776 с.
148. Фасоля А. М. Становлення духовного світу особистості школяра як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка і психологія*. 1996. №3. С. 136–144.

149. Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. Москва: Советская энциклопедия, 1989. 816 с.
150. Фрейд З. Психология бессознательного / Сост. М. Г. Ярошевский. Москва: Просвещение, 1989. 448 с.
151. Халабузарь П. В. Методика музыкального воспитания. Москва: Музыка, 1989. 175 с.
152. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія. Київ: Вища школа, 1988. 266 с.
153. Хлебнікова Л. О. Виховання музикою. *Навчання і виховання шестирічних першокласників: Зб. ст.* Упор. К. Прищепа. Київ: Радянська школа, 1990. С. 15–168.
154. Хлебникова Л. О. Формування національної свідомості молодших школярів засобами музики. *Початкова школа*. 1993. № 5–6. С. 29–32.
155. Художня освіта і проблеми виховання молоді: Зб. наук. ст. Київ: ІЗМН, 1997. 164 с.
156. Чепига В. Т. Формирование творческих познавательных процедур у младших школьников: Автореф. дис... канд. пед. наук. Казань, 1982. 20 с.
157. Чесноков П. Г. Хор и управление им: *пособие для хоровых дирижеров*. Москва: Музгиз, 1961. 240 с.
158. Шамина Л. Работа с самостоятельным хоровым коллективом. Москва: Музыка, 1988. 175 с.
159. Шацкая В. Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. Москва: Педагогика, 1975. 200 с.
160. Шевченко Г. П., Бутенко Л. Л. Основы мировой художественной культуры и искусствознания: *пособие для учителей общеобразовательных школ, гимназий и лицеев*. Луганск: Альма матер. 2000. 155 с.
161. Шульгина В. Д., Рудницкая О. П., Щелкова О. Ф. Содержание музыкальной деятельности младших школьников в группах продленного дня: *учебное пособие*. Київ: Изд-во КГПИ им. А. М. Горького, 1985. 96 с.

162. Щербо А. Б., Джола Д. М. Красота воспитывает человека. Київ: Радянська школа, 1977. 104 с.
163. Щербо А. Б. Формирование у младших школьников способностей к художественно-эстетической деятельности: Автореф. дис... док-ра пед. наук. Киев, 1983. 48 с.
164. Эльконин Д. Б. Психология игры. Москва: Педагогика, 1978. 300 с.
165. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. Москва: Знание, 1974. 63 с.
166. Энциклопедический музыкальный словарь / Сост. В. С. Штейнпресс, И. М. Ямпольский. Москва: Сов. энциклопедия, 1966. 531 с.
167. Эстетическое воспитание учащихся во внешкольных учреждениях / Сост.: Л. А. Сахарова, А. И. Шахова. Москва: Просвещение, 1986. 126 с.
168. Юркевич П. Д. Сердце и его значение в духовной жизни человека по учению слова Божия. *Философская и социологическая мысль*. 1991. №8. С. 134–137.
169. Юссон Р. Певческий голос. Москва: Музыка, 1974. 262 с.
170. Юцевич Ю. Е. Словарь музыкальных терминов. Київ: Музична Україна, 1988. 263 с.

ДОДАТОК

**Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка**

НН інститут культури і мистецтв

Кафедра хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор НН інституту культури і
мистецтв

_____ О.А. Устименко-Косоріч

«_____» _____ 2020 р.

ПРОЄКТ**РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ****Клас вокально-інтонаційної культури**

галузь знань 02 Культура і мистецтво

спеціальність 025 Музичне мистецтво

освітня-програма/програми Музичне мистецтво

мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією

НН інституту культури і мистецтв

«_____» _____ 2020 р.

Голова

Розробники:

1. Аполлонова Діана Олександрівна – артистка Сумської обласної філармонії _____

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання

Протокол № ____ від «__» _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

І.П. Заболотний, професор, заслужений діяч мистецтв України _____

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
		2-й	2-й
		Семестр	
3-й		3-й	
Лекції			
Практичні, семінарські			
56 год.		8 год.	
Лабораторні			
Самостійна робота			
64 год.		112 год.	
Консультації:			
Загальна кількість годин – 120			Вид контролю: залік

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою дисципліни є розвиток у майбутніх естрадних співаків зацікавленості до вокально-виконавської діяльності, вихованні у них ставлення до вокального інтонування як невід'ємної частини духовного буття, усвідомлення музичного образу як основи розвитку вокально-інтонаційної культури здобувачів вищої освіти. Засвоєння програмного матеріалу дисципліни «Клас вокально-інтонаційної культури» забезпечує оволодіння інтегральною компетенцією, а також загальними та фаховими компетенціями відповідно до освітньо-професійної програми «Музичне мистецтво»: ЗК 1 – здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово; ЗК 2 – знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; ЗК 4 – вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; ЗК 7 – здатність бути критичним і самокритичним; ЗК 8 – здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; ЗК 9 – здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; ЗК 11 – здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; ЗК 12 – здатність працювати автономно; ЗК 15 – здатність генерувати нові ідеї (креативність); ФК 1 – здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності; ФК 2 – здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності; ФК 3 – здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва; ФК 4 – здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва; ФК 6 – здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності; ФК 9 – здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу; ФК 11 – здатність оперувати професійною термінологією; ФК 16 – здатність використовувати засоби масової інформації для просвітництва, популяризації та пропаганди досягнень музичної культури; ФК 17 – здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, композиторської, диригентської, педагогічної діяльності; ФК 18 – здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці; ФК 19 – здатність інтегрувати професійні знання, уміння і навички та використовувати їх у процесі виконавської інтерпретації музичних творів відповідно до їх стилевих особливостей; ФК 20 – здатність ефективно використовувати музично – технічні засоби у педагогічній та виконавській діяльності.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Опанування обов'язкової навчальної дисципліни «Фах» протягом першого року навчання дозволить ефективніше оволодівати вибірковою

навчальною дисципліною «Клас вокально-інтонаційної культури».

3. Результати навчання за дисципліною

Результати навчання за дисципліною «Клас вокально-інтонаційної культури» передбачають оволодіння вокально-інтонаційною культурою, що дозволить демонструвати артистизм та виконавську культуру з дотриманням точності інтонування, витримування темпу, ритму, агогічних змін. Опанування дисципліни «Клас вокально-інтонаційної культури» передбачає також уміння самостійно знаходити переконливі шляхи втілення музичного образу у естрадному вокальному виконавстві, а також вибудовувати виконавську концепцію та драматургію естрадного вокального твору.

<p>Знання: принципів охорони голосу та вокально-інтонаційної культури.</p> <p>Уміння: здійснювати вокально-виконавську діяльність, демонструвати артистизм, майстерність концертного виконавства.</p>	ПРН 1	Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність володіння інструментом (голосом) на належному фаховому рівні під час виконавської (диригентської) діяльності.
<p>Знання: методик удосконалення вокально-інтонаційної культури естрадного співака.</p> <p>Уміння: використовувати різні методики удосконалення вокально-інтонаційної культури вокально-виконавської діяльності.</p>	ПРН 3	Демонструвати різні методики удосконалення виконавської діяльності.
<p>Знання: змісту художнього образу естрадного вокального твору.</p> <p>Уміння: здійснювати відтворення драматургічної концепції естрадного вокального твору, створювати його індивідуальну художню інтерпретацію.</p>	ПРН 5	Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.
<p>Знання: принципів виконавської інтерпретації естрадних вокальних творів.</p> <p>Уміння: аналізувати естрадні вокальні твори, здійснювати з використанням музично-аналітичних навичок виконавську інтерпретацію естрадних вокальних творів.</p>	ПРН 8	Демонструвати володіння музично-аналітичними навичками в процесі створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.
<p>Знання: змісту та принципів організації репетиційної роботи.</p> <p>Уміння: організовувати та здійснювати репетиційну роботу у процесі підготовки концертних номерів.</p> <p>Комунікація: взаємодія та комунікація у сфері сценічного естрадного вокального виконавства.</p>	ПРН 19	Організовувати та здійснювати репетиційну роботу у процесі підготовки концертних номерів.
<p>Знання: змісту самостійної роботи естрадного співака, критеріїв якості естрадного вокального виконавства.</p> <p>Уміння: критично здійснювати аналіз естрадної вокально-виконавської діяльності, зокрема, власної, здійснювати самостійну роботу відповідно до професійної діяльності.</p>	ПРН 24	Здатність здійснення самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, критичності і самокритичності у професійній діяльності.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти
90 – 100	Здобувач вищої освіти володіє систематичними знаннями з навчальної дисципліни у межах програми, здатен повною мірою використовувати набуті знання і практичні уміння у професійній діяльності як естрадний співак. Здатен здійснювати яскраву індивідуальну виконавську інтерпретацію естрадних вокальних творів у процесі сценічного виконавства, дотримуватися партитури та виявляти високий рівень розвитку вокально-інтонаційної культури. Володіє сформованими вокально-технічними навичками, які виявляє в процесі естрадного виконавства. Емоційно, творчо, яскраво, виразно та драматично виконує естрадний вокальний твір, адекватно передаючи його художній образ.
82 – 89	Здобувач вищої освіти має міцні ґрунтовні знання з навчальної дисципліни у межах програми, володіє вокально-технічними уміннями, навичками. Дотримується партитури, інтонує без суттєвих помилок, демонструє багато елементів власної виконавської інтерпретації естрадних вокальних творів, спроможний помітити, проаналізувати недоліки власного вокального виконання, неточності у інтонуванні і виправити їх самостійно. Художній образ передає достатньо виразно і повно.
74 – 81	Здобувач вищої освіти розуміє особливості естрадного вокального виконавства, але має стандартне мислення, не завжди може сформулювати власні висновки та створити виконавську інтерпретацію. В цілому дотримується партитури, коректно будує виконавський план естрадного вокального твору, але при цьому припускається окремих неточностей у інтонуванні, які зданий самостійно виправити. Припускається неточностей у відтворенні музичного образу естрадного вокального твору.
64 – 73	Здобувач вищої освіти може відтворити музичний образ, але не завжди послідовно дотримується партитури, припускається вокально-інтонаційних неточностей у виконанні естрадного вокального твору, недоречностей у виконавській інтерпретації. Недостатньо стійкі вокально-технічні навички, виконавська інтерпретація непереконлива, помітні помилки у побудові виконавського плану вокального твору, але є позитивні зміни у вокально - виконавському розвитку здобувача вищої освіти.
60 – 63	Здобувач вищої освіти загалом може відтворити музичний образ, але у процесі виконання припускається відхилень від партитури, інтонаційних неточностей, порушує норми виконавської інтерпретації, однак здатний виправити помилки за допомогою викладача. Нестійкі вокально-технічні навички, спостерігаються помилки в використанні вокальних прийомів та побудові виконавського плану вокального твору, але є певні позитивні зміни у виконавському розвитку здобувача вищої освіти.

35 – 59	Здобувач вищої освіти здатний сприймати та відтворювати окремі фрагменти естрадних вокальних творів, знайомий з партитурою, але не здатний точно інтонувати та використовувати доцільні вокально-технічні прийоми. Розвиток вокально-технічних навичок та вокально-інтонаційної культури на низькому рівні. У процесі виконання припускається багатьох помилок і не може їх виявити. Виконавська компетенція недостатньо сформована. Виконавська інтерпретація не відповідає художньому образу естрадного вокального твору.
1 – 34	У здобувача вищої освіти розуміння естрадного вокального виконавства, сприйняття музичного образу на дуже низькому рівні, слабо сформоване художньо-естетичне, вокально – технічне мислення, низький рівень розвитку вокально-інтонаційної культури. Відсутні елементарні знання з естрадного вокального виконавства та вокально-технічні навички. Виконавська компетентність у процесі опанування навчальної дисципліни не сформована. Здобувач вищої освіти не здатен виконати естрадний вокальний твір повністю.

Розподіл балів

Поточний контроль						Разом	Сума	
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2					
Т 1.1	Т.1.2	Т 1.3	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3		76	100
Поточний контроль								
12	12	14	12	12	14			
Контроль самостійної роботи						24		
4	4	4	4	4	4			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	
60 – 63	E	задовільно
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Публічний сценічний виступ, академічний концерт; залік.

6. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Базове опанування вокально-виконавської культури.

Розділ 2. Образно-творче опанування вокально-виконавської культури.

7.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Базове опанування вокально-виконавської культури.

Тема 1.1. Навчально-пізнавальна діяльність у вокально-виконавській практиці

а) Збагачення естрадних співаків – початківців знаннями про естрадне вокальне мистецтво, слухання естрадних вокальних творів.

Основною темою є знайомство з різнохарактерними вокальними творами. У доступній для розуміння здобувачами вищої освіти формі розглядається коло музичних образів, віддзеркалення у запропонованих творах. Виявлення відмінностей змісту ліричних образів, визначення деяких характерних елементів музичної виразності – загальні цілі початкового етапу розвитку вокально-інтонаційної культури молодших школярів.

б) Засвоєння вокально-інтонаційних умінь і навичок: співацька постава; співацьке дихання (організація вдиху і видиху); звукоутворення; дикція; артикуляція; ритмічність.

в) Вправи технічного характеру:

– дихальні вправи:

(наприклад: вправа №1. Короткий вдих та довгий сповільнений видих з рахунком: 1,2, 3, 4, і т.д.

Вправа №2. Короткий вдих, при якому кожна дитина контролює свої рухи, поклавши долоні рук на нижні ребра. Видих довгий з рахунком.

Вправа № 3. Короткий вдих при розширенні нижніх ребер, затримка дихання, повільний видих з рахунком).

– артикуляційні вправи:

(наприклад: Вправи для зміцнення м'язового апарату губ:

1. «Щітка». Кругові рухи язиком з закритим ротом.

2. «Гримаса». Чергування губ у посмішці та трубочкою.

Вправи для розкріпачення нижньої щелепи:

1. «Магніт». Спокійно відкривати рот та вимовляти склади «Да», «На», «Та».

Вправи для вироблення єдиної манери звукоутворення:

1. «Равлик». Вимовляння звуку «У» ніби на «позіханні».

2. «Алфавіт». Вимовляння різних голосних («У», «О», «А», «Е» тощо) у єдиній манері звукоутворення).

– дикційні вправи:

(Дикційні вправи передбачають вимовляння різних скоромовок у різних темпах.

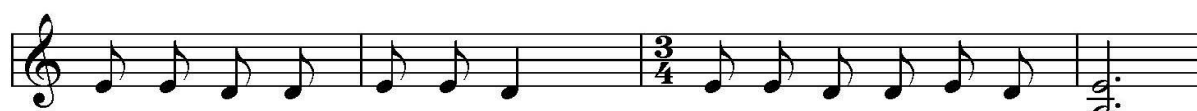
Ой дуб ду- ба, ду- ба, ду- ба, дів- чи- но мо- я лю- ба,

на-бре-ха- ли на ме-не, що я хо- див до те-бе. Ой.

Ой ко- ля- да, ко- ляд- ни- ця, доб-ра з ме- дом па- ля- ни- ця,

а без ме- ду не та- ка, дай- те, дядь-ку п"я- та- ка.

Ку- че- ря-ва Ка- те- ри- на чіп- ля- ла- ся до Мар-ти- на.

– інтонаційні вправи:

В частині розвитку вокального інтонування початковим завданням є:

– розвиток вокально-інтонаційних навичок у діапазоні секунда, мала терція, велика терція, кварта, природнього звуковидобування, звукоутворення у високій співацькій позиції, артикуляції

– ритмізація поетичного тексту з наступним співом (наприклад:

1. Новорічне свято я зустрічаю

І для Дід Мороза пісню заспіваю.

2. Дощик збирається,

Зайчик ховається.

Так боїться грому,

Що біжить до дому.

3. Мишенята танцювали,

Пісню про kota співали.

Мурчик умивається,

Мурчик прислухається.

– вправи для вироблення чіткого інтонування:

I

Oй дуб ду- ба, ду- ба, ду- ба, дів- чи- но мо- я лю- ба,

на-бре-ха- ли на ме-не, що я хо- див до те-бе. Ой.

II

Ой ко- ля- да, ко- ляд- ни- ця, доб-ра з ме- дом па- ля- ни- ця,

а без ме- ду не та- ка, дай- те, дядь-ку п"я- та- ка.

III

Ку-че-ря-ва Ка-те-ри-на чіп-ля-ла-ся до Мар-ти-на.

- вправи для вироблення рівного звуку, наспівності з економною витратою дихання

а) спокійно

The image shows the first two staves of a musical score. The first staff is in 2/4 time and contains the melody for the first line of the song. The second staff is in 3/4 time and contains the melody for the second line. Both staves have a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes.

First staff (2/4 time):

Notes: G4, A4, Bb4, A4, G4, F4, E4, D4, C4.

Lyrics: і є і я і і є і я і

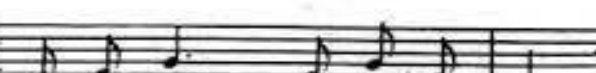
Second staff (3/4 time):

Notes: G4, A4, Bb4, A4, G4, F4, E4, D4, C4.

Lyrics: і є і я і і є і я і

б) широко

27

До, мі, соль, мі соль, мі, до

До
А
Е
І
О
У
А

о
і
е
у
о

а
е
і
о
у

– вправи для вироблення широкого дихання, наспівного звуку:

а) спокійно

б) спокійно

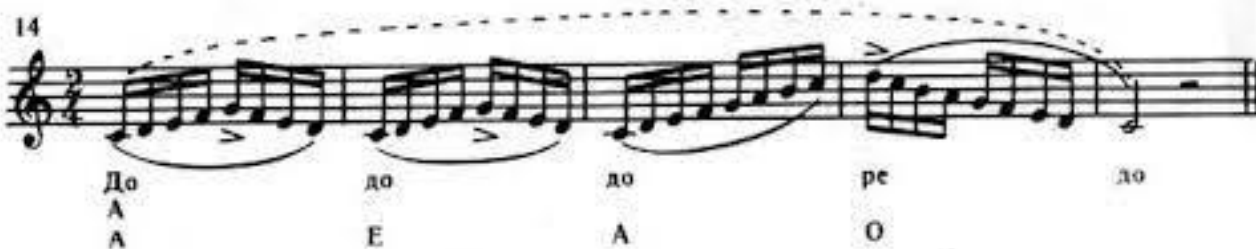

– вправи для вироблення навичок рухливості голосу:

рухливо

– вправи для розширення діапазону:

Тема 1.2. Розвиток навичок сприйняття музичного образу в процесі вокально-виконавської діяльності:

–розвиток образного мислення при сприйнятті різноманітних музичних образів твору, різне їх емоційне забарвлення та відображення в співі урочистого, веселого, життєрадісного, рухливого, плавного, ліричного, спокійного характеру. Наприклад: В.Казенін «Пісенька про казку», А. Ковальова «Візьміть Мурка до школи!» та ін;

– інтерес до завдань творчого характеру (наприклад завдання: «Вокально-інтонаційний кросворд», «Відлуння», «Поле чудес» та ін.).

Тема 1.3. Сприйняття естрадних вокальних творів та їх відтворення:

- віддзеркалення у вокальному інтонуванні виразного значення мелодії (наприклад: О. Юдахіна «Слон і скрипочка», І. Карабиць «Пісенька котика» та ін.);
- віддзеркалення у вокальному інтонуванні виразного значення темпу, ритму (помірного, швидкого, дуже швидкого, повільного і т. п.) (наприклад В. Казенцин «Песенка ежика», Е. Адлер «Шире шаг» і та ін.);
- віддзеркалення у вокальному інтонуванні виразного значення динамічних відтінків (р, mp, f, mf) (наприклад: Я. Дубравін «Шкіряний м'яч», О. Кос-Анатольський «Три смерічки» та ін.).
- віддзеркалення у вокальному інтонуванні виразного значення артикуляції та дикції (наприклад: С. Нікітін «Поні», українська народна пісня «Подольночка» та ін.).

Розділ 2. Образно-творче опанування вокально-виконавської культури.

Тема 1. Основні види й форми роботи з розвитку вокально-інтонаційних здібностей:

- а) активізація слухового уявлення шляхом використання музичних образів (різноманітний естрадний вокальний репертуар);
- б) диференціація інтонацій, за допомогою яких створюється той чи інший музичний образ (наприклад: веселі – сумні, ласкаві – грізні, урочисті – ліричні тощо).
- в) відображення характеру ілюстрованого образу у вокальному інтонуванні до поетичного тексту на основі заданої ілюстрації та втілення їх у вокальне інтонування;
- г) підбір засобів музичної виразності до поетичного тексту на основі заданої ілюстрації та втілення їх у вокальне інтонування;
- д) усвідомлене відтворення наспівів з використанням ілюстрованого матеріалу:
 - аналіз засобів музичної виразності пісні;
 - усвідомлення елементарних видів мелодичного руху (нисхідного, висхідного, плавного, стрибкоподібного);
 - особливості відтворення різнохарактерних інтонаційних зворотів;
 - вироблення чистоти інтонування різних інтервалів, ступенів однойменного мажору та мінору;
 - порівняння різних видів звуковедення (легато, нон легато, стакато);
- е) використання елементів музичної творчості:
 - створення наспівів на заданий поетичний текст;

- створення наспівів на задану ілюстрацію;
- є) використання різних видів імпровізацій:
 - у формі вокально-інтонаційного діалогу;
 - у формі вокально-інтонаційного питання та відповіді;
- ж) розвиток асоціативних характеристик музичної образності:
 - проведення паралелей між музичним образом і поетичним текстом, образотворчим мистецтвом;
 - втілення у вокальному інтонуванні своїх відчуттів, що виникають у процесі сприйняття музичного образу;
 - запам'ятовування інтонаційних зворотів, наспівів у сполучі з ілюстративним матеріалом.

Тема 2. Створення середовища для цілеспрямованого розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі роботи над музичним образом.

- створення стимулюючого середовища (обладнана студія або аудиторія для занять, психологічний комфорт спілкування);
- опора на прояви естрадним співаком вокально-інтонаційних здібностей, максимальне використання інтересів;
- використання поєднування педагогічних методів та прийомів пошукового характеру у відповідності з загальними та специфічними особливостями естрадного співака.

Тема 3. Закріплення вокально-інтонаційних вмінь:

На завершальному етапі здобувачі вищої освіти мають:

- а) розрізняти емоційний зміст різнохарактерних вокальних творів;
- б) мати елементарні поняття про музичну форму, засоби музичної виразності;
- в) вміти слухати музичні твори, слухати себе під час співу;
- г) вміти засобами музичної виразності відобразити характер естрадного вокального твору;
- д) вимоги до якості інтонування:
 - вміти інтонаційно чисто відтворювати як окремі звуки, так і нескладні мелодичні звороти;
 - вміти правильно користуватися співацьким диханням;
 - вміти співати легко, не форсуючи звук;
 - вміти співати інтонаційно чисто при чіткому вимовлянні поетичного тексту;
 - вміти виразно виконувати різнохарактерні естрадні вокальні твори;
- е) виявляти творчу активність у процесі роботи над вокально-

інтонаційними вправами.

- самостійно інтонувати закінчення невеликих наспівів;
- вміти самостійно створювати мелодію за заданим поетичним текстом та інтонувати її;
- вміти самостійно створювати мелодію за заданою художньою ілюстрацією та інтонувати її;
- є) вміти оцінювати свій та спів інших.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин										
	Денна форма						Заочна форма				
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі			
		Лекції	Практичні	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота		Лекції	Практичні	Лабораторні	Консультації
РОЗДІЛ 1. Базове опанування вокально-виконавської культури.											
Тема 1.1. Навчально-пізнавальна діяльність у вокально-виконавській практиці.	20		8			12	20				20
Тема 1.2. Розвиток навичок сприйняття музичного образу в процесі вокально-виконавської діяльності.	20		10			10	20		2		18
Тема 1.3. Сприйняття естрадних вокальних творів та їх відтворення.	20		10			10	20		2		18
РОЗДІЛ 2. Образно-творче опанування вокально-виконавської культури.											
Тема 2.1. Основні види й форми роботи з розвитку вокально-інтонаційних здібностей.	20		10			10	20		2		18
Тема 2.2. Створення середовища для цілеспрямованого розвитку вокально-інтонаційної культури естрадних співаків у процесі роботи над музичним образом.	20		10			10	20		2		18
Тема 2.3. Закріплення вокально-інтонаційних вмінь.	20		8			12	20				20
Усього годин	120		56			64	120		8		112

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Антонюк А. Постановка голосу: *Навчальний посібник* для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Українська ідея, 2000. 199 с.

2. Базиликот Б.О. Орфоепія в співі: *Навчальний посібник* для студентів вищих навчальних закладів. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 126 с.
3. Дрожжина Н.В. Актуальные задачи подготовки эстрадного певца на современном этапе развития музыкального искусства эстрады *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Зб. наук, праць*. 2004. Харків: ХДУМ ім. Котляревського. Вип. 13. С. 149–160.
4. Дрожжина Н. В. Функції мікрофону у вокальному виконавстві на естраді. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Зб. наук, праць*. Харків: ХДУМ ім. Котляревського. 2005. Вип. 15. С. 77–86.
5. Кушка Я.С. Методика навчання співу: *посібник з основ вокальної майстерності*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 288 с.
6. Самая Т. В. Базові засади естрадного мистецтва. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. пр.* 2012. Вип. 21. Київ: Міленіум, С. 219–226.
7. Словник-довідник співака : *Навчальний посібник* [Інформаційно- довідкове видання] Уклад. Д. І. Балдинюк, Н. А. Балдинюк, видання друге. Умань: РВЦ «Софія», 2015. 108 с.
8. Юцевич Ю.Є. Музика: *Словник-довідник*. Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2003. 689 с.
9. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. Київ, 1998. 299 с.

Додаткові:

1. Антонюк В. Г. Основи вокальної методики : *робоча програма*. Київ: НМАУ, 2006. 24 с.
2. Антонюк В. Г. Основи вокальної методики : *робоча програма*. Київ: НМАУ, 2006. 18 с.
3. Вокальне мистецтво: *Посібник*. URL: http://posibnyky.vntu.edu.ua/Pr_cult/content/roz14.html
4. Вокальне слово і дикція URL: http://zorepad.at.ua/publ/vokalne_slovo_i_dikcija/1-1-0-2
5. Вокальні вправи для навчання сольного співу. Рекомендовано студентам з додаткової спеціалізації «Керівник дитячого (художнього) хорового колективу». URL: <http://ukped.com/statti/teorija-navchannja/5322-vokalni-vpravu-dlia-navchannia-solnoho-spivu-rekomendovano-studentam-z-dodatkovoi-spetsializatsii-kerivnyk-dytiachoho-khudozhnoho-khorovoho-kolektyvu.html>
6. Голос людини та вокальна робота з ним: *Монографія* / [Г.Є. Стасько, О.Д. Шуляр, М.Ю. Сливоцький та ін.]. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 336 с.
7. Дрожжина Н. В. К проблеме сочетания эстрадного вокала с хореографией и пластикой. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і*

- практики освіти: Зб. наук, праць.* Харків: Стил-Іздат, 2003. Вип. 2. С. 107–114.
8. Євтушенко Д. Питання вокальної педагогіки. Київ, 1987. 187 с.
 9. Микита М. Практичні основи вокального мистецтва. Київ, 1985. 232 с.
 - 10.Музичне виконавство: вокальне мистецтво. URL: http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_15_6.php
 - 11.Павленко Т. П. Аспекти фізіології та медицини у постановці голосу. Вінниця: Нова книга, 2008. 350 с.
 - 12.Прядко О. Розвиток співацького голосу: *методичні рекомендації* для викладачів вокалу та студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2009. 92 с.

**9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна
(за потребою)**

Фортепіано або синтезатор з динамічною клавіатурою, музично-технічне обладнання, вокальний мікрофон.